

ARQUITECTURA
DECONSTRUCTIVISTA

ÍNDIX

RESUM.....	3
INTRODUCCIÓ.....	4
I. EL DECONSTRUCTIVISME.....	6
ORÍGENS: L'EXPOSICIÓ DEL MOMA	7
FORMA I COMPOSICIÓ DEL DECONSTRUCTIVISME.....	12
LES ARRELS DEL DECONSTRUCTIVISME.....	25
→ EVOLUCIÓ DE L'ARQUITECTURA	
→ DISSENY ASSISTIT PER ORDINADOR (CAD)	
→ SENTIT ESCULTÒRIC	
→ “DECONSTRUCCIÓ” I DESCONSTRUCCIÓ	
II. LA PROXIMITAT I L'EXPANSIÓ DEL DECONSTRUCTIVISME.....	46
EL DECONSTRUCTIVISME A BARCELONA.....	48
→ ENTREVISTA A MANUEL BAILO	
CONCLUSIONS.....	62
BIBLIOGRAFIA.....	64
ANNEX.....	66

RESUM

L'arquitectura deconstructivista:
una arquitectura desconeguda que agrupa
importants i mediàtics edificis i arquitectes.

El context contemporani ha fet sorgir edificis
inquietants, veritables escultures habitables
transformades en símbols representatius de ciutats
i indrets.

Darrera la fisonomia d'aquestes construccions s'hi
amaga el deconstructivisme, un concepte inexacte
que representa un important pas en el disseny
arquitectònic d'avui en dia.

ABSTRACT

Deconstructivist architecture:
an unknown architecture that collects important
and media buildings and architects.

The contemporary context has raised disturbing
buildings, habitables sculptures processed in
representative symbols of cities and places.

The inexact concept of deconstructivism, hidden
behind the appearance of these buildings,
represents an important step in architectural
design today.

INTRODUCCIÓ

Fa dos anys, mentre feia cua per entrar al Guggenheim de Bilbao, em va semblar que ja estava dins del museu. Aquell edifici era com una immensa escultura, i la seva forma em va semblar apassionant.

L'arquitectura és un art que va evolucionant paral·lelament a la societat, com totes les altres disciplines artístiques. Dins el canviant context contemporani, alguns arquitectes han dissenyat composicions i formes molt fantasioses que juguen amb els espais, manipulant-los, distorsionant-los, tal com es feia en aquell museu.

“Arquitectura deconstructivista” va ser el títol que es va donar a aquest tipus de construccions, però és una arquitectura que no està establerta “oficialment”. I precisament aquest aspecte la fa més interessant i més lliure. Però alhora fa que “deconstructivisme” sigui una denominació poc coneguda, al contrari que els edificis que agrupa dins seu, als que personalment sento admiració.

Tot això em va portar a decidir el tema sobre el qual guiar aquest estudi: l’“arquitectura deconstructivista”.

Aquest treball es divideix en dos capítols. En el primer, s'exposa l’“inexacte” concepte del deconstructivisme i l’anàlisi dels seus orígens, a partir de citacions textuais i del contrast d’informacions. També es mostra la fisonomia d’aquesta arquitectura, mitjançant descripcions i comparacions amb la confluència de diferents corrents artístics dins l’evolució de l’arquitectura moderna i contemporània.

En el segon capítol, s'exposa la proximitat i l’expansió del deconstructivisme, des d’un punt de vista més subjectiu, però basat en argumentacions i comparacions. En aquest apartat, no es preten fer un etiquetatge d’arquitectes o edificis com a deconstructivistes, sinó que es vol demostrar l’existència i la proximitat de similituds formals i emotives amb el deconstructivisme. I a partir d’aquí, proposar el possible futur d’aquesta “direcció arquitectònica” com a moviment amb unes bases i normes fixades.

Al llarg del treball es repeteix la denominació “arquitectes deconstructivistes”, amb la qual no pretenc tancar la trajectòria artística d’unes persones dins el deconstructivisme. Sinó que és una generalització que agrupa als arquitectes que van participar a la mostra del MoMA -explicada en el primer capítol-, o als que comparteixen trets amb ells.

En aquest treball s'inclouen imatges que il·lustren i completen les descripcions i comparacions exposades, per fer-les més entenedores. I és que una imatge val més que mil paraules.

Desitjo que aquest treball sigui intel·ligible i interessant per qui el llegeixi, i recomano a tothom gaudir i valorar el patrimoni arquitectònic de qualsevol cultura.

Gràcies a tots els qui han ajudat.

Capítol I

EL
DECONSTRUCTIVISME

ORÍGENS: l'exposició del MoMA

L'arquitectura deconstructivista va néixer a l'exposició “*Deconstructivist architecture*” organitzada pels arquitectes Philip Johnson¹ i Mark Wigley² al Museu d'Art Modern de Nova York (MoMA) l'any 1988, des del 23 de juliol al 30 d'agost.

En aquesta exposició no se celebrava l'aparició d'un nou estil en arquitectura, sinó que es mostrava l'existència d'unes “noves tendències de disseny arquitectònic” localitzables en diferents llocs del món. La intenció dels organitzadors era agrupar aquests nous trets en arquitectura que havien sorgit sense basar-se en unes mateixes pautes. Per aquesta raó el deconstructivisme no es pot considerar moviment o estil, perquè no segueix cap norma específica.

Trobar la definició exacta de deconstructivisme és molt complicat. És un concepte que ni tan sols apareix als diccionaris oficials com els de l'IEC i la RAE. Com s'ha dit, no es pot considerar moviment o estil perquè no segueix cap norma específica, però tampoc és una escola arquitectònica ni un grup d'arquitectes.

¹ Philip Johnson:

Cleveland, Ohio (EUA) 1906 - 2005 New Canaan, Connecticut (EUA). Philip Johnson va estudiar filosofia i llengües clàssiques i arquitectura. Va fundar el departament d'arquitectura i disseny del MoMA l'any 1930, i en va ser el seu director en dues ocasions. Durant la seva gestió va dur a terme nombroses i exitoses exposicions. Va ser un arquitecte molt polifacètic; la seva obra és molt plural i engloba molts moviments, tendències i propis estils. Va rebre el primer Premi Pritzker (considerat el Premi Nobel de l'arquitectura) l'any 1979. Poc abans del seu norantè aniversari, es va definir en una entrevista a Madrid com “un provocador i bon arquitecte”, cosa demostrada al llarg de la seva trajectòria com a arquitecte. Va morir el 25 de febrer de 2005.

² Mark Wigley:

Nova Zelanda 1956. Mark Wigley, arquitecte i Doctor Arquitecte, va emergir a l'escena internacional amb l'exhibició deconstructivista del MoMA l'any 1988. Va ocupar el càrrec de director en diferents escoles d'arquitectura arreu del món. Actualment és professor a la Universitat de Columbia.

Philip Johnson, el principal impulsor del deconstructivisme, el “desdefineix” de la següent manera:

“ L’arquitectura deconstructivista no és un nou estil. [...] L’arquitectura deconstructivista no representa un moviment; no és un credo. No té ‘tres regles’ de compliment obligatori. Ni tan sols és ‘*seven architects*’³. ”

Philip JOHNSON, extret de “*Deconstructivist Architecture*”

Per tant, es podria dir que el deconstructivisme és una nova direcció arquitectònica contemporània, o una agrupació de noves estètiques i tendències de l’arquitectura sorgida cap a la dècada dels 80.

Els projectes que tendien al deconstructivisme havien començat a aparèixer abans d’aquesta exposició, i com es veurà més endavant alguns trets del deconstructivisme ja havien sorgit molt abans, però no va ser fins llavors, que Johnson i Wigley els van agrupar i van consolidar i “etiquetar” aquesta nova arquitectura, generalment distingida per marcar una sensibilitat diferent mitjançant les seves formes.

“ Els projectes en aquesta exposició marquen una sensibilitat diferent, en què el somni de la forma pura ha estat pertorbat. És la capacitat d’alterar la nostra forma de pensar el que fa aquests projectes deconstructivistes. La mostra del MoMA analitza un episodi, un punt d’intersecció entre diversos arquitectes en el qual cadascun construeix un edifici inquietant, explotant el potencial ocult del modernisme⁴. ”

Philip JOHNSON i Mark WIGLEY, extret de “*Deconstructivist Architecture*”

³ “*seven architects*”: Johnson nega que el deconstructivisme sigui un grup de set arquitectes concrets que comparteixen una manera de fer arquitectura. Cada arquitecte deconstructivista segueix una trajectòria diferent, la seva pròpia manera de crear. I el deconstructivisme representa un punt d’intersecció entre ells, no una base.

⁴ explotant el potencial ocult del modernisme: com s’exposa en l’apartat “Les arrels del deconstructivisme”, el deconstructivisme es pot considerar com una versió contemporània de l’arquitectura del moviment modern, que el manipula i alhora també s’allunya d’ell.

La mostra va incloure treballs de set estudis d'arquitectes nord-americans i europeus:

(D'esquerra a dreta i de dalt a baix):

- **Frank Owen Gehry.**
Toronto, Canadà 1929.
- **Daniel Libeskind.**
Lodz, Polònia 1946.
- **Rem Koolhaas / Office for Metropolitan Architecture (OMA).**
Rotterdam, Països Baixos 1944.
- **Peter David Eisenman.**
Newark, New Jersey (EUA) 1932.
- **Zaha M. Hadid.**
Bagdad, Iraq 1950.
- **Coop Himmelb(l)au / Wolf D. Prix i Helmut Swiczinsky.**
Coop Himmelb(l)au va estar fundada l'any 1968 a Viena per Wolf D. Prix, Helmut Swiczinsky i Rainer Michael Holzer.
Els participants a l'exposició del MoMA van ser Wolf D. Prix (Viena, Àustria 1942) i Helmut Swiczinsky (Poznan, Polònia 1944). Holzer ja havia deixat la firma el 1971, i Swiczinsky es va retirar l'any 2006.
- **Bernard Tschumi.**
Lausana, Suïssa 1944.

Cal afegir que al seu moment cap dels arquitectes exposats al MoMA es va voler anomenar deconstructivista, ja que cadascú seguia el seu propi camí sense basar-se en unes característiques comunes.

Quan es va consultar als organitzadors sobre els criteris de selecció dels arquitectes, Philip Johnson va explicar que ell només va escollir les maquetes, i les maquetes van escollir als arquitectes. Johnson i Wigley van decidir optar solament per les obres més representatives que reunien les “intencions” que consideraven deconstructivistes.

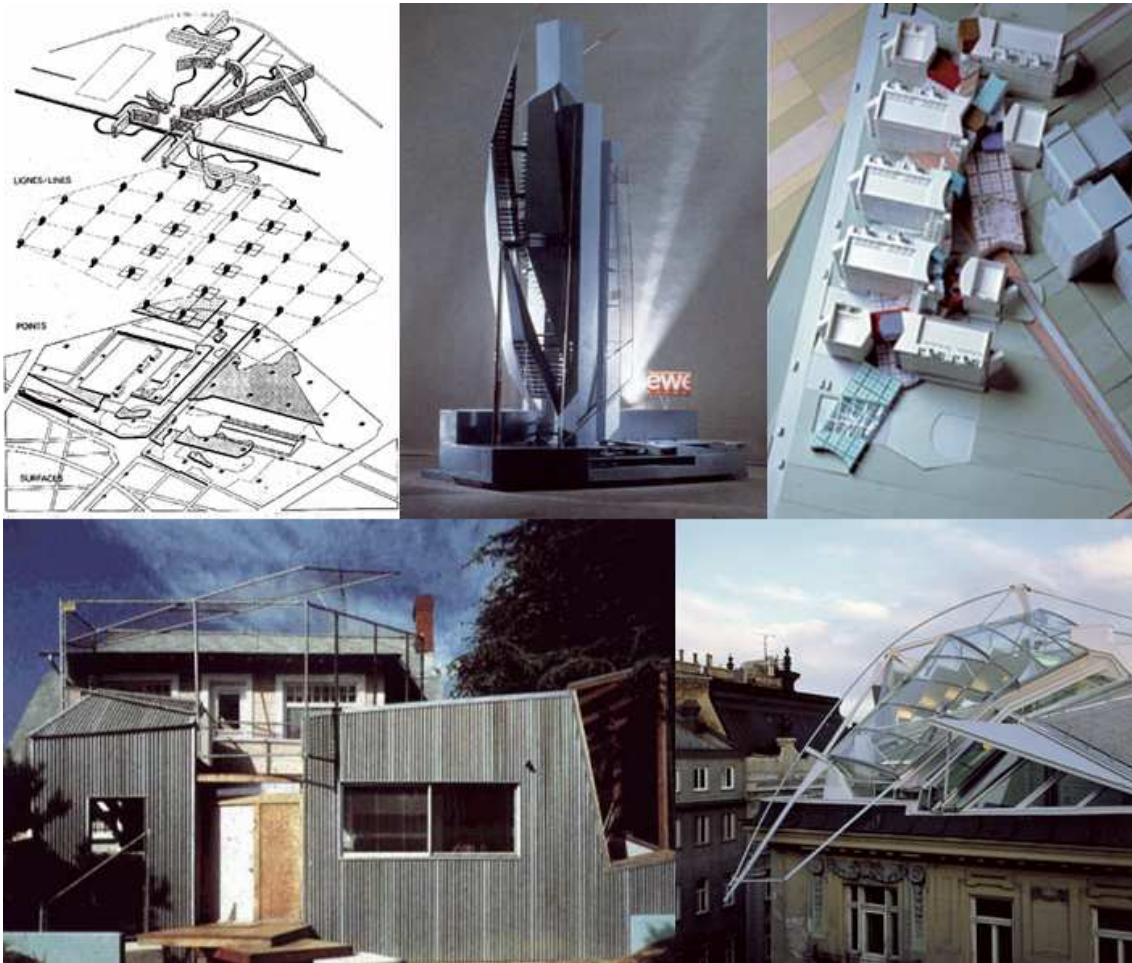
Això fa especial el deconstructivisme, ja que demostra que sorgeix d'agrupar uns projectes que expressen unes emocions noves i diferents. No es va pensar i després desenvolupar, no té un manifest com altres moviments o estils, sinó que sorgeix agrupant unes respostes similars que donen uns arquitectes contemporanis. És com un punt en comú entre diferents edificis.

Concretament els projectes escollits van ser:

- El projecte del biocentre de la Universitat de Frankfurt (Alemanya), d'Eisenman.
- El projecte del Club *The Peak* a Hong Kong (Xina), de Hadid.
- Els projecte *Skyline* a Hamburg (Alemanya), edifici d'apartaments i remodelació de *Rooftop* a Viena (Àustria), de la Coop Himmelb(l)au.
- La casa Gehry, i el projecte *Familian House* a Santa Mònica a Califòrnia (EUA) de Frank Gehry.
- El projecte d'un edifici d'habitatges i la torre d'observació a Rotterdam (Països Baixos), de Rem Koolhaas.
- El projecte *City Edge* de Berlín (Alemanya), de Daniel Libeskind.
- El parc de *La Villette* de París (França), de Bernard Tschumi.

Hi ha pocs llibres i pàgines webs relacionades amb aquesta exhibició; la web oficial del MoMA de Nova York simplement l'anomena dins el llistat d'exposicions.

No he pogut localitzar ni cartells ni fotografies de l'exposició del 1988. A continuació es mostren imatges d'alguns projectes exhibits al MoMA, procedents de les webs oficials dels arquitectes deconstructivistes, ja que l'escassa informació no permet fer un estudi detallat de tots els projectes de la mostra.

Projectes exposats al MoMA.

- ⌘ Plànol esquemàtic del parc de *La Villette* de París (França), de Bernard Tschumi.
- ↑ Projecte *Skyline* a Hamburg (Alemanya), de la Coop Himmelb(l)au.
- ↗ Projecte del biocentre de la Universitat de Frankfurt (Alemanya), d'Eisenman.
- ↙ La casa Gehry a Santa Mònica (Califòrnia, EUA) de Frank Gehry.
- ↘ Remodelació de *Rooftop* a Viena (Àustria), de la Coop Himmelb(l)au.

FORMA I COMPOSICIÓ DEL DECONSTRUCTIVISME

Johnson i Wigley van exposar aquesta nova arquitectura que destaca per ser “l’arquitectura del trencament”, ja que la seva forma “trenca” els esquemes tradicionals de disseny en arquitectura: ordre, harmonia, estabilitat i unió. A grans trets, les composicions deconstructivistes s’aproximen a escultures provocatives i aparentment desorganitzades. Això s’aconsegueix mitjançant deformacions, fragmentacions i distorsions.

El deconstructivisme transmet una idea d’inseguretat, de desordre, de caos, d’inquietud, d’instabilitat. I alhora representa una forma lliure sense límits, alliberada de la convencionalitat.

“ Un arquitecte deconstructivista deixa de banda les formes pures de la tradició arquitectònica i identifica els símptomes d’una impuresa reprimida. La impuresa la manifesta per mitjà d’una barreja de suau convenciment i violenta tortura. L’arquitecte sotmet la forma a un interrogatori. [...] l’arquitecte simplement anul·la les inhibicions formals tradicionals per alliberar el cos estrany. Cada arquitecte allibera inhibicions diferents, de manera que destrueix la forma de maneres radicalment diferents. ”

Mark WIGLEY, extret de “*Deconstructivist Architecture*”

Com diu Wigley, els deconstructivistes manifesten una impuresa reprimida, i cada arquitecte “allibera inhibicions diferents”, cada arquitecte “destrueix” a la seva manera.

No hi ha una manera exacta de “fer” arquitectura deconstructivista, ni uns punts estrictes que s’hagin de complir, o unes lleis a respectar. I precisament aquest fet és el

que fa especial el deconstructivisme i el separa de la definició de moviment o estil. Si existissin unes normes aplicables mecànicament ja no hi hauria oportunitat de “deconstruir” res.

Aquesta arquitectura no agrupa projectes amb unes característiques formals enumerables, perquè no les té, sinó que agrupa projectes amb unes formes i composicions que converteixen l'edifici en inquietant. No es poden exposar completament tots els trets d'aquesta arquitectura perquè és lliure i sense límits, però a continuació s'exposen les formes i composicions més comunes del deconstructivisme. S'adjunten acompanyades amb imatges (afegides en 'Làmines') i descripcions dels projectes on possiblement destaquin més cadascuna d'elles.

(fragmentació i macla)

Una de les composicions més utilitzades pels arquitectes que van participar a l'exposició deconstructivista és la fragmentació.

L'aparença de fragmentació en arquitectura trenca la unitat de les composicions i divideix en fragments les parts d'un edifici.

Aquest recurs és especialment utilitzat per Frank Gehry. És la seva principal arma compositiva, tot i que ell es resisteix a qualificar el seu treball com a fragmentari. Aquest aspecte és localitzable en edificis com el Museu Guggenheim de Bilbao (L.1) i el *Weisman Art Museum* (L.1). En aquests projectes els cossos es fraccionen alhora que es disloquen, interaccionant fragmentació i torsions.

Zaha Hadid també utilitza la fragmentació, com es pot veure en el *Lois & Richard Rosenthal Center for Contemporary Art (CAC)* d'Ohio (L.2). Aquest edifici sembla estar compost per blocs horitzontals apilats. Hadid accentua la idea de fragmentació amb el contrast dels diferents blocs, fets de vidre, metall i formigó. El revestiment de la planta baixa és de vidre (per simular la inexistència de la planta baixa) i damunt seu s'hi apilen els blocs “més pesants”, de metall i formigó. Aquest aspecte li dóna a l'edifici una aparença d'ingravedesa i flotabilitat, que el transformen en deconstructivista. Com s'anirà veient, Hadid busca molt aquestes sensacions en els seus projectes.

L.1| fragmentació i macla.

↑ Museu Guggenheim Bilbao. Frank Gehry. Bilbao, Espanya 1997.

↓ Weisman Art Museum. Frank Gehry. Minneapolis, EUA 1993.

Un cop realitzada la fragmentació dels edificis, les parts es relacionen, no es queden per separat. Per unir les fragmentacions, els deconstructivistes acostumen a utilitzar la superposició i el recurs de la macla. La paraula macla prové de la mineralogia, on és el conjunt format per dos o més cristalls que han crescut junts. En arquitectura el significat de macla es refereix a una colisió o superposició de peces. Amb la macla, cada mòdul fraccionat penetra en l'espai de l'altre.

El *Weisman Art Museum* (L.1), de Frank Gehry, descriu el recurs de la macla perfectament. En aquest edifici Gehry colisiona volums de diferents formes que comparteixen el mateix tractament superficial, fent suposar que són fragments que sorgeixen d'un mateix cos que ha estat fraccionat.

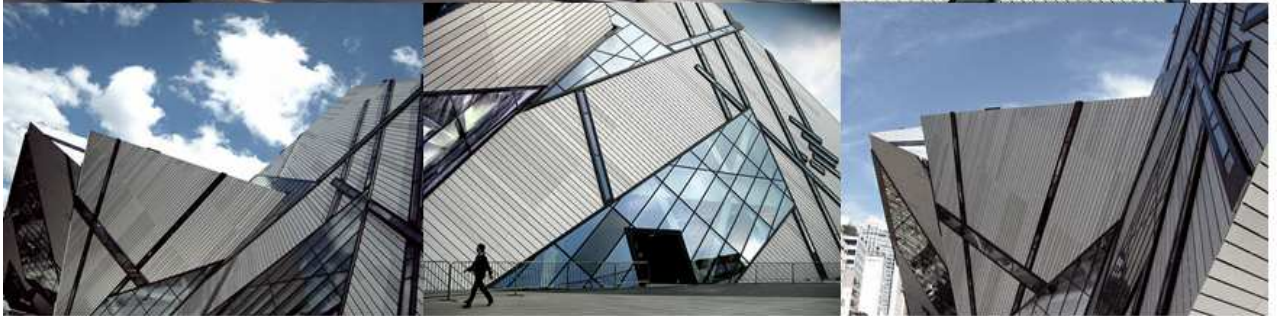
Daniel Libeskind també recorre a l'espedaçament composant impactants macles, però a diferència de Gehry, utilitza formes més regulars i violentes, tal com es pot comprovar amb el *Royal Ontario Museum (ROM)* de Toronto (L.2).

(formes plegades)

El plec és un altre dels recursos compositius que utilitzen els arquitectes deconstructivistes, ja que té una important funció escultòrica i decorativa. El plec és un dels millors mitjans d'expressió, ja que genera formes úniques, i moltes vegades s'identifica amb formes de la naturalesa.

Dels set arquitectes involucrats en l'exposició del MoMA, Eisenman i Gehry són els que utilitzen aquest recurs més considerablement, però des de diferents enfocaments. El plec de Gehry es pot descriure com un plec orgànic, de materials flexibles, plàstics i elàstics. En canvi, el plec d'Eisenman és més angulós, més rígid i s'acosta més al plec de la papiroflèxia.

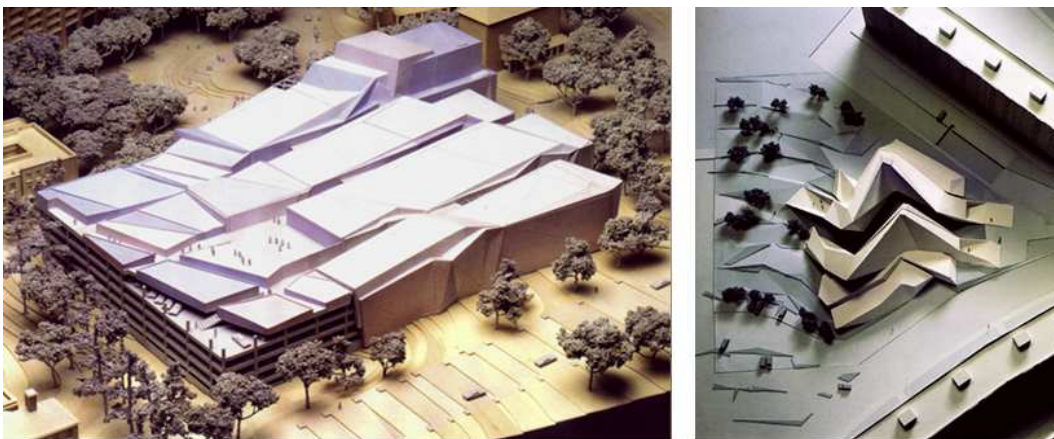
Per exemplificar els dos tipus de plecs, proposo la coberta de titani de l'hotel Marqués de Riscal (L.3) i el segon del conjunt de 3 edificis *Neuer Zollhof* (L.3), on es poden observar els plegaments de Gehry. I en el cas d'Eisenman, proposo els projectes del *Center for the arts* de la Universitat d'Emory (L.3) i de l'església de l'any 2000 de Roma (L.3).

L.2| fragmentació i macla.

↑ Rosenthal Center for Contemporary Art. Zaha Hadid. Cincinnati, EUA 2003.

↓ Royal Ontario Museum. Daniel Libeskind. Toronto, Canadà 2007.

L.3| plec.

↑ Hotel Marqués de Riscal. Frank Gehry. Elciego, Espanya 2006.

– Neuer Zollhof. Frank Gehry. Düsseldorf, Alemanya 2000.

↙ Projecte *Center for the arts* de la Universitat d'Emory. Peter Eisenman. Atlanta, EUA (1991).

↘ Projecte Església de l'any 2000. Peter Eisenman. Roma, Itàlia (1996).

(distorsions)

La torsió és un altre recurs molt seguit pels arquitectes deconstructivistes, ja que genera sensacions d'instabilitat, desequilibri i dinamisme.

Torçar és girar, donar voltes a una cosa sobre sí mateixa de manera que prengui forma espiralada. Torçar també és encorbar o doblegar una cosa. I per últim, torçar també és l'acció d'alterar la posició recta, perpendicular o paral·lela que una té cosa respecte a una altra, és a dir, desviar alguna cosa de la seva posició habitual, inclinar-la.

Els arquitectes deconstructivistes manipulen els volums i els torcen, imitant els tres significats de la torsió: gir, doblegament i inclinació.

La torsió com a gir és localitzable en edificis com la *Gehry Tower* de Hannover (L.4), en la qual Gehry “gira” un prisma quadrangular, i en l'edifici *BMW Welt* de Munich (L.4), de la Coop Himmelb(l)au.

En la *Dancing House* (L.4), Gehry manipula dos cilindres desfigurant-los, i en un d'ells també s'hi pot apreciar aquest tipus de torsió.

L'edifici *IAC Headquarters* (L.5), també de Gehry, crea unes formes ondulades i doblegades, igual que alguns fragments i espais del Museu Guggenheim de Bilbao, que com es va veient, aplega molts dels aspectes compositius típics deconstructivistes.

Hadid també recrea el doblegament en el projecte *Dancing Towers* (L.5), en el que tres torres es dobleguen i creen un efecte d'instabilitat.

El tercer tipus de torsió, la inclinació, la localitzem en alguns edificis de Rem Koolhaas com la biblioteca central de Seattle (L.6) i la *Casa da Música* d'Oporto (L.6). En aquests projectes Koolhaas juga amb assimetries i inclinacions, trencant les formes de prismes regulars.

I el mateix fan la Coop Himmelb(l)au amb l'*UFA-Cinema Center* (L.7), i Bernard Tschumi amb l'edifici *Blue* (L.7).

Les inclinacions també hi són en moltes de les estructures dels edificis que es van exposant. Amb els pilars dels apartaments de *District 9* de Hadid a Viena (L.7) podem comprovar visualment aquest aspecte.

L.4| torsió: gir.

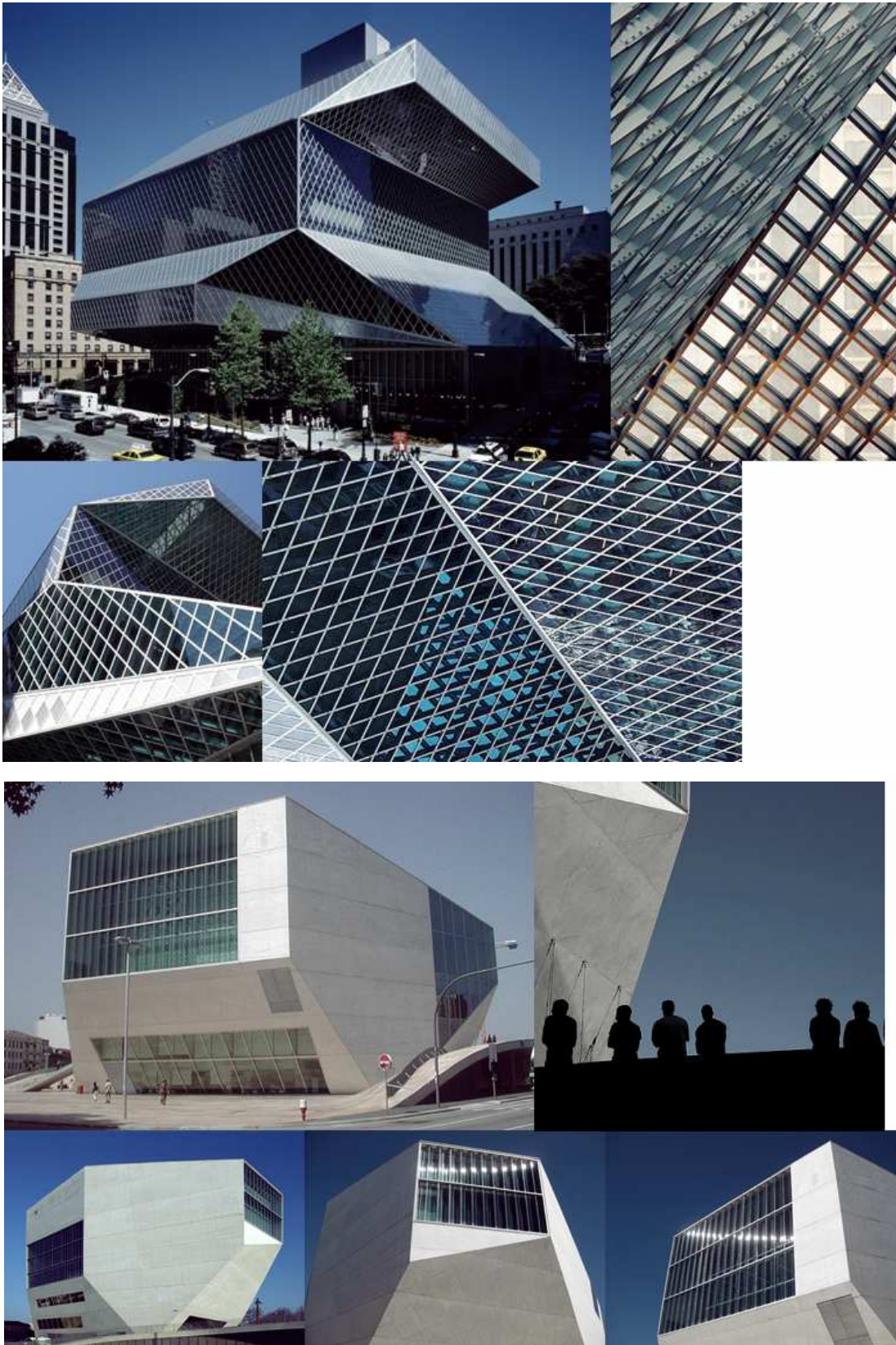
- ↑ Gherky Tower. Frank Gehry. Hannover, Alemanya 2001.
- BMW Welt. Coop Himmelb(l)au. Munich, Alemanya 2007.
- ↓ Dancing House. Frank Gehry. Praga, República Txeca 1996.

L.5| torsió: doblegament.

↑ IAC Headquarters. Frank Gehry. Nova York , EUA 2007.

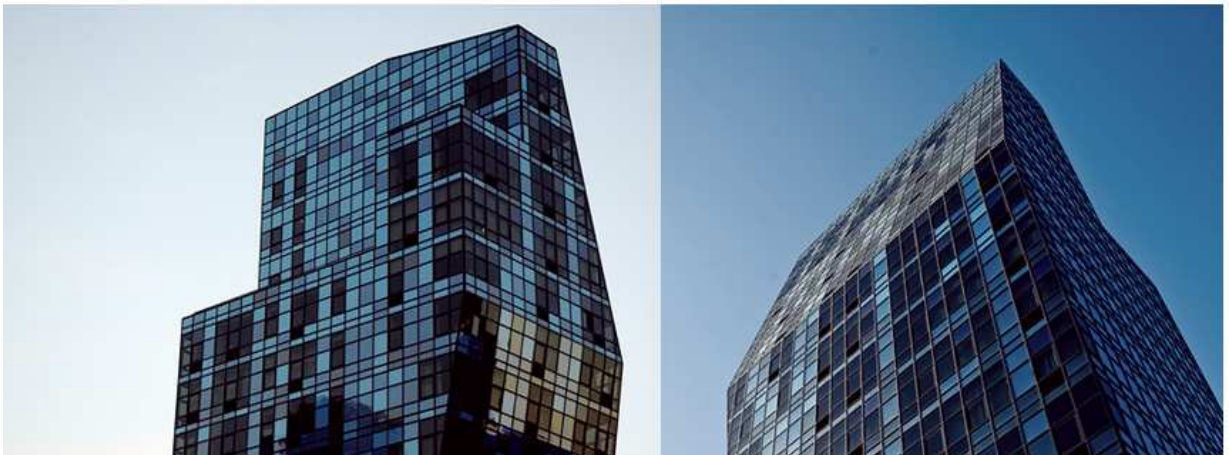
↓ Projecte Dancing Towers. Zaha Hadid. Dubai, Unió dels Emirats Àrabs (2006).

L.6| torsió: inclinacions.

↑ Seattle Central Library. Rem Koolhaas. Seattle, EUA 2004.

↓ Casa da Música. Rem Koolhaas. Oporto, Portugal 2005.

L.7| torsió: inclinacions.

- ↑ UFA-Cinema Center. Coop Himmelb(l)au. Dresden, Alemanya 2003.
- “Blue”. Bernard Tschumi. Nova York, EUA 2007.
- ↓ Apartaments District 9. Zaha Hadid. Viena, Àustria 2005.

(angles aguts i efectes amb llum)

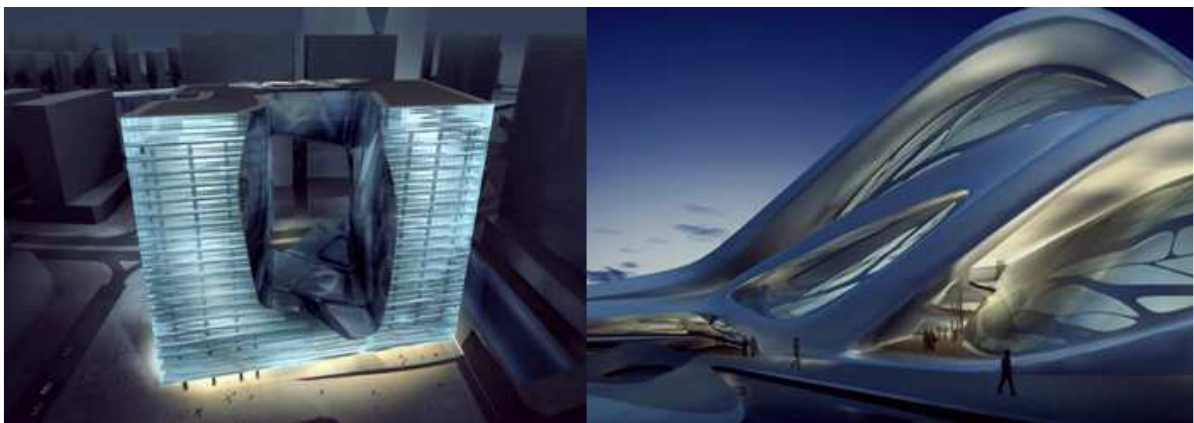
Els mateixos apartaments de Viena també serveixen per descriure els angles aguts d'alguns edificis. Hadid representa la màxima exponent de l'angle agut deconstructivista, i ho demostra amb construccions com els mateixos apartaments de *District 9* (L.8) i amb l'estació de bombers *Vitra* (L.8), tot i que l'obra de Hadid segueix una evolució que abandona els angles agressius com els aguts i tendeix a formes més arrodonides i dinàmiques.

Totes aquestes formes i composicions exposades, com s'ha dit, s'utilitzen per buscar sensacions inquietants en els edificis, com l'aparença d'instabilitat i flotabilitat.

Per aconseguir aquestes sensacions no només es juga amb les formes, també es recorre als efectes que provoca la llum. La llum per als deconstructivistes és un factor important, ja que pot crear efectes inquietants com l'aparença d'ingravedesa o flotabilitat.

Per exemple, Zaha Hadid il·lumina alguns dels seus edificis (L.8) des de sota mitjançant una "catifa" artificial de llum que produeix una sensació de flotació. Així aconsegueix que d'alguna manera es dissolgui el pes del formigó i per tant desaparegui l'efecte de gravetat a nivell òptic.

La llum també és un factor important pel que fa a les formes plegades que s'han exposat, ja que fa variar les tonalitats de colors de les superfícies dels edificis i permet percebre millor els plecs, creant un joc de llums i ombres. En el centre *EMP* de Seattle, de Gehry, una gran superfície de metall de formes plegades que envolta l'estructura de l'edifici varia el seu aspecte passant per colors rosats, vermells, ataronjats i blaus, dependent de la llum que reb i els seus reflexes.

L.8| angles aguts i efectes amb llum.

- ↑ Apartaments District 9. Zaha Hadid. Viena, Àustria 2005.
- Vitra Fire Station. Zaha Hadid. Weil am Rhein, Alemanya 1994.
- ↓ Projectes amb efectes de llum. Zaha Hadid. Dubai i Abu Dhabi, Unió Emirats Àrabs.

LES ARRELS DEL DECONSTRUCTIVISME

Com qualsevol altre fenomen artístic, el deconstructivisme no apareix d'un dia per l'altre; hi ha tot un procés de gestació anterior a ell que el va originar.

És important veure d'on prové el deconstructivisme per tal d'entendre la seva aparició i analitzar un possible futur. A més, tornar a èpoques anteriors permetrà comparar-lo amb altres tendències i veure com al llarg de la història tots els moviments i estils artístics s'influencien entre ells i van evolucionant junts, difuminant els seus límits.

Aquest retorn al passat també ajudarà a remarcar que el deconstructivisme no és un fenomen totalment innovador. Alguns dels seus trets ja havien sorgit abans, i fins i tot trobarem moviments d'on els arquitectes deconstructivistes prenen inspiració.

A continuació s'exposa l'evolució de l'arquitectura moderna fins al deconstructivisme, vista de manera molt general, tot analitzant les arrels del deconstructivisme.

EVOLUCIÓ DE L'ARQUITECTURA

El context on començarà a arrelar el deconstructivisme s'inicia amb l'aparició de l'arquitectura moderna, a principis del segle XIX.

L'arquitectura moderna va sorgir provocada pel creixement urbà i per les noves necessitats estètiques i funcionals d'una nova societat guiada pel procés industrial.

(ARQUITECTURA MODERNA)

Al començament del segle XIX, l'arquitectura moderna va rebutjar les tendències historicistes del segle anterior i va assumir les transformacions d'un nou món caracteritzat pel desenvolupament tècnic i industrial.

Es van descobrir noves tècniques i es van començar a utilitzar nous materials industrials que marcarien l'inici d'aquesta nova etapa en la construcció: el ferro, el vidre i el formigó. Aquests materials ja havien aparegut a partir de la Revolució Industrial (iniciada durant la segona meitat del segle XVIII), però encara no s'havien utilitzat massa en l'edificació, i es considerava que creaven estructures "poc artístiques". Anterior a l'ús del ferro, vidre i formigó s'havien utilitzat principalment la pedra i la fusta per aixecar edificis. La disponibilitat d'aquests nous materials va permetre construccions fins llavors ni tan sols imaginades.

El primer edifici públic que va utilitzar una estructura metàl·lica des dels fonaments a la coberta va ser la Biblioteca de Santa Genoveva (París, França 1843-1850), obra de Henri Labrouste. Per tal de dissimular l'estructura de ferro, el seu exterior imitava l'estil renaixentista.

El primer edifici construït totalment de ferro i vidre va ser el *Crystal Palace* de Joseph Paxton: una gran nau preparada per acollir la primera Exposició Universal de Londres el 1851 que va demostrar que es podien fer bells edificis amb ferro. Aquesta obra va servir de font d'inspiració al *Palacio de Cristal del Retiro* de Madrid (Velázquez Bosco, 1887), que va ser el primer edifici no industrial fet totalment de ferro i vidre a Espanya. A finals del segle XIX ja s'havien construït els primers gratacels, en ciutats amb alts índex de població com Chicago, Nova York i Londres. L'edifici precedent als gratacels és el *Home Insurance Building*, dissenyat per William Le Baron Jenney. Va ser construït entre 1884 i 1885 a Chicago, i constava de 10 plantes, amb una alçada total de 42 metres. L'increment de les dimensions dels edificis d'oficines es va produir degut a les innovacions de l'"era de l'electricitat", que va fer possible els ràpids desplaçaments de persones mitjançant ascensors, tramvies i metros.

El que es podria considerar l'edifici de ferro més impressionant del segle XIX és la Torre Eiffel (1887), de l'enginyer Alexandre Gustave Eiffel, construïda amb motiu de l'Exposició Universal de París de 1889.

Tots aquests edificis anaven significant passos en l'evolució de la construcció. Les tècniques constructives anaven millorant esglaonadament, i mica en mica van permetre augmentar l'alçada dels edificis i projectar dissenys arquitectònics més complexos.

(MODERNISME)

A finals del segle XIX va sorgir el Modernisme (conegut amb altres noms a diferents països), que va rebutjar l'estil poc atractiu de l'arquitectura industrial de la primera meitat del segle XIX i va desenvolupar nous conceptes arquitectònics basats en la naturalesa i el moviment. Entre més de cent arquitectes que realitzaren edificis d'estil modernista català destaquen Antoni Gaudí, Lluís Domènech i Montaner i Josep Puig i Cadafalch.

Entre el Modernisme i el deconstructivisme hi trobem algunes similituds formals. Com hem vist, algunes composicions deconstructivistes tendeixen a torsions i plecs, formes localitzables en edificis modernistes, com les torsions de les xemeneies de la Casa Milà de Gaudí a Barcelona (1906-1910) i les inclinacions de les columnes del Parc Güell (1900-1914), també de Gaudí. Aquests dos tipus d'arquitectura també comparteixen el seu caràcter escultòric.

(AVANTGUARDES)

Entre 1905 i 1945 es van desenvolupar les primeres avantguardes arquitectòniques, és a dir, la projecció d'edificis d'estètica molt personal, que recreaven les avantguardes pictòriques amb l'objectiu de reivindicar la originalitat i desafiar els models i valors existents.

El terme avantguardisme prové de la paraula francesa *avant-garde*, un terme de lèxic militar que designa la part més avançada d'un exèrcit.

El desenvolupament de les primeres avantguardes deriva de l'impressionisme. L'impressionisme és un moviment artístic, especialment pictòric, iniciat i desenvolupat sobretot a França durant la segona meitat del segle XIX. Va tenir una importància clau en el desenvolupament de l'art posterior.

Cronològicament, les primeres avantguardes que van sorgir van ser el fauisme i l'expressionisme, derivant de l'impressionisme. Després d'ells van sorgir altres llenguatges com el cubisme (1907), el futurisme (1909), el constructivisme (1914), el dadaisme (1916), el neoplasticisme (1917) i el surrealisme (1924) que, paral·lels en el temps, van continuar amb la ruptura dels sistemes de representació establerts fins aleshores.

Els quaranta anys d'avantguardisme van anar acompanyats de varis enfrontaments polítics i socials. Un d'ells va ser la Primera Guerra Mundial, durant els anys 1914 i 1918, que va causar greus conseqüències demogràfiques, econòmiques i socials. Després de la Primera Guerra Mundial, i inclús durant el seu desenvolupament, hi va haver un període de grans agitacions socials a quasi tota Europa. A Rússia, per exemple, l'any 1917 va triomfar la Revolució Bolxevic i es va imposar el règim comunista. Posteriorment, les dictadures feixistes es van apropiat d'Itàlia i Alemanya.

L'horror de les conseqüències de la Primera Guerra Mundial no va servir per evitar una Segona Guerra Mundial (1939-1945), que va tenir resultats molt més devastadors que l'anterior. Aquesta guerra va significar el final del procés de canvi i d'experimentació de les avantguardes, ja que molts artistes europeus van fugir cap a terres nord-americanes.

En el període d'entreguerres s'havia produït un canvi cultural molt important: la ciència i la tecnologia van experimentar un gran avanç, i és quan els països capitalistes, destacant Estats Units, viuen moments de gran desenvolupament econòmic (els feliços anys vint).

A continuació s'expliquen amb petites pinzellades les principals avantguardes amb diferents fonaments estètics, ja siguin artístics o literaris, i els seus trets comuns amb el deconstructivisme:

El fauisme

Moviment pictòric originat a França que es basa en una descripció violentament colorista de la realitat i es defineix com a reacció de l'anàlisi impressionista del color i de la llum. Aquest moviment va inspirar l'expressionisme i el cubisme. Henri Matisse està considerat el pare de fauisme.

L' expressionisme

Moviment artístic i literari d'origen alemany, caracteritzat per una visió subjectiva i emocional del món, manifestada en la intensitat expressiva de l'obra. Es pot considerar com el moviment més subjectiu i romàntic, i això fa que hi hagi diferents tipus d'expressionisme. Els pintors expressionistes rebutgen qualsevol experiència pictòrica, plantejant la necessitat d'un llenguatge figuratiu que es renovi en cada obra. En

arquitectura, l'expressionisme no utilitza ornamentacions i aplica una deformació als objectes representats.

El cubisme

Moviment artístic nascut a França que cerca les formes geomètriques que amaga la realitat i les plasma des de diferents punts de vista, a vegades fusionant les figures amb el fons. Va estar encapçalat per Pablo Picasso, Georges Braque i Juan Gris.

Dels diversos corrents de l'art contemporani, el cubisme i l'expressionisme tenen alguns punts en comú amb el deconstructivisme.

Les formes deconstructivistes es despleguen, es fragmenten, i són vistes des de diferents perspectives simultàniament, com el cubisme.

I entre arquitectura expressionista i deconstructivista, els principals trets comuns són la dislocació i deformació d'alguns volums. Tots dos busquen la novetat i la originalitat, i no utilitzen ornamentacions però distorsionen les formes per provocar emocions, i inclús en alguns casos segueixen una temàtica natural.

El futurisme

Moviment artístic i literari sorgit a Itàlia que rebutja la tradició i la reverència al passat, defensa les innovacions tècniques del present i del futur, i exalta la velocitat i la violència. Proclama una posició anticipadora del temps futur i vol crear sensacions i emocions a l'espectador a partir de la percepció del temps, de la llum i del moviment. El seu màxim exponent és Filippo Tommaso Marinetti.

En pintura es tradueix en colors cridaners i formes en contra els ideals i mites de la tradició. Els pintors futuristes van tractar de reproduir el sentit de la velocitat. En arquitectura també se segueixen les idees generals del moviment futurista: rebuig de tots els estils tradicionals, destrucció de l'ambient preexistent, exaltació de la producció mecànica, utilització de nous materials, i dinamisme de la forma arquitectònica, produït per línies d'efectes dinàmics i pel mateix moviment dels ascensors, metros i ponts penjants.

Com a informació addicional, destaca el poeta barceloní Joan Salvat-Papasseit, el màxim representant del futurisme literari en llengua catalana.

El dadaisme

Moviment artístic i literari sorgit cap al 1915 a Suïssa, iniciat amb el manifest de l'art proletari. Té una actitud de negació i destrucció de totes les convencions establertes. Va tenir un caràcter irònic i provocador, i va exercir un paper important en el desenvolupament de les avantguardes internacionals. Aquest moviment fins i tot va ser anomenat "antiart".

El surrealisme

Surrealisme, del francès *surréalisme* (per sobre del realisme).

Moviment literari, artístic i filosòfic, sorgit a França l'any 1924, entorn al manifest surrealista d'André Breton. Proclama l'alliberament de la ment, la importància de la imaginació, l'inconscient i la revolta i la violenta associació d'imatges incoherents. Destaca el pintor, decorador i escriptor català Salvador Dalí.

El neoplasticisme

Moviment artístic abstracte que neix a Holanda el 1917 amb la revista *De Stijl*, promoguda per Piet Mondrian i Theo van Doesburg. En el primer número d'aquesta revista es va publicar el manifest neoplasticista. El neoplasticisme entra a l'art abstracte, en el continu procés d'allunyament de la natura i apropant-se a les formes geomètriques. Té un llenguatge molt clar: en pintura, les línies es tallen únicament a 90° i els requadres són de colors vermell, groc i blau. En arquitectura, descomposa els volums en plans de colors. És l'exemple més representatiu d'avantguarda arquitectònica. El neoplasticisme ja conté influències del funcionalisme -explicat a continuació-, però amb unes característiques que el fan més singular, en seguir els mateixos trets utilitzats en les seves manifestacions pictòriques. Com a obra exemplar del neoplasticisme arquitectònic en destaca la Casa *Rietveld Schröder* de Gerrit Rietveld (1924).

El constructivisme

Moviment artístic abstracte que constitueix una recerca dels plans i dels buits per mitjà de línies i de plans ben travats dins l'espai. Afecta a totes les arts plàstiques, però sobretot a l'escultura. El seu nom fa referència a la construcció d'obres abstractes

partint d'una gran varietat de materials industrials com metalls, filferros i troços de plàstic.

Va començar a Moscú poc després de la Primera Guerra Mundial, arrossegant la defensa de causes socials i col·lectivistes russes (que provocarien la Revolució Bolxevic) com a base. Es va originar amb les obres i teories dels germans escultors Naum Gabo i Antoine Pevsner, els quals van publicar el 1920 el manifest realista, on exposaven les idees del constructivisme. A aquest moviment s'hi van adherir altres artistes russos com Vladimir Tatlin, Kasimir Malevitch i El Lissitzky.

El constructivisme pot ser considerat com una part del funcionalisme que abandona la idea que l'art ha de servir a un propòsit socialment útil i planteja un art estrictament abstracte que reflecteix la maquinària i la tecnologia moderna. També guarda relació amb el cubisme; els dos moviments juguen amb formes geomètriques simples.

El 1922 va tenir lloc una exposició internacional constructivista, promoguda per El Lissitzky i l'holandès Theo van Doesburg, en la que es va proclamar la importància de les màquines en les estructures de la construcció.

Com a exemples d'aquest moviment es poden citar el monument a la III Internacional (Vladimir Tatlin, Moscú, Rússia) i el projecte *Wolkenbügel* (El Lissitzsky), el qual s'assembla a les grúes de construcció.

La influència més considerable sobre el deconstructivisme prové d'aquí, del constructivisme rus. Els projectes deconstructivistes reunits a l'exposició del MoMA es van exhibir acompanyats de fotografies del constructivisme per tal de remarcar les seves similituds generals (principalment el seu caràcter formal inestable).

Tampoc es pot generalitzar amb que el constructivisme va influir a tots els arquitectes exposats. Concretament Peter Eisenman, Frank Gehry, Bernard Tschumi, Rem Koolhaas i Zaha Hadid van entrar en contacte directe amb aquest moviment dels anys vint, realitzant exposicions o publicacions sobre el tema. Alguns d'ells fins i tot havien viatjat a Rússia en busca d'informació de primera mà.

Després de la caiguda del mur de Berlín (1989) el constructivisme gaudia d'una acceptació general. Per tant, també és possible que els arquitectes que no coneixien

aquesta avantguarda de forma directa, la coneguessin a través d'imatges i publicacions que circulaven alhhores.

El que sí cal deixar clar és que la relació amb el constructivisme és merament formal, ja que els arquitectes no comparteixen els mateixos interessos; els constructivistes russos defensaven causes socials revolucionàries, i els deconstructivistes només es fixaran en ells formalment.

Els motius gràfics primaris del constructivisme eren elements purs i formes geomètriques simples, principalment la barra rectangular, la falca triangular, el quadrat i el cercle. El deconstructivisme segueix l'estratègia d'aquesta avantguarda russa incloent aquesta geometria com a base estètica, però alhora es desvia radicalment d'ella distorsionant la puresa de la forma des de dins, manipulant les composicions tal i com hem vist anteriorment, donant-li una volta al constructivisme rús, i aquest gir és el “de” de “de-constructivisme”.

Segons Wigley:

“ És com si una espècie de paràsit hagués infectat a la forma, distorcionant-la des de dins. A un nivell tal, que és difícil determinar si aquest o l'amfitrió hi era primer. ”

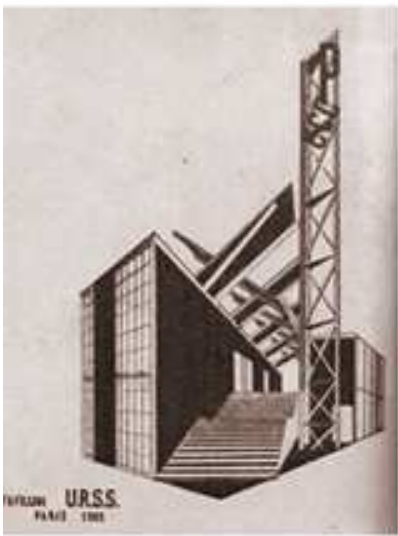
Mark WIGLEY, extret de “*Deconstructivist Architecture*”

A continuació proposo una comparació visual entre obres del constructivisme rús i projectes deconstructivistes, per tal de comprovar les seves similituds formals. Les següents pàgines s'organitzen en dues columnes: a l'esquerra hi ha obres constructivistes, i a la dreta, en blanc i negre per potenciar les comparacions de les formes, les imatges dels projectes dels arquitectes deconstructivistes.

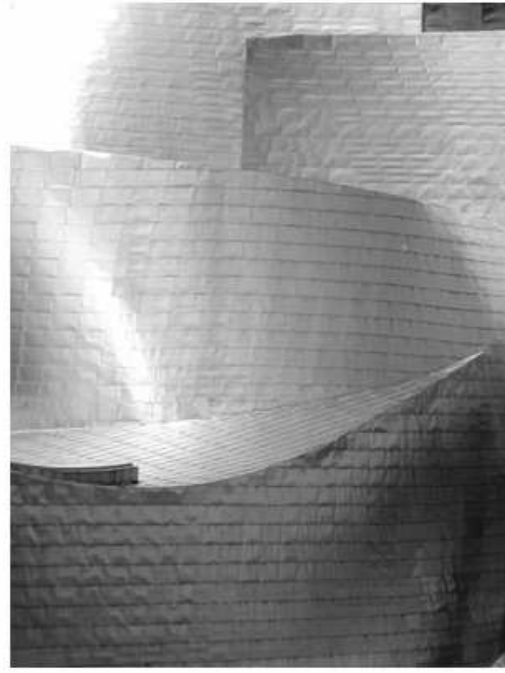
← Tres pintures constructivistes de Lyubov Popova.

→ Royal Ontario Museum. Daniel Libeskind. Toronto, Canadà 2007.

← Monument a la III Internacional de Vladimir Tatlin, 1920 (a dalt). Pavelló URSS de Konstantin Melnikov per l'Exposició Universal de París de 1925 (al mig). Projecte de Konstantin Melnikov, Moscó 1924 (a baix).

→ Parc de la Villette. Bernard Tschumi. París, França 1982.

← Tres pintures constructivistes de Lyubov Popova.

→ Museu Guggenheim Bilbao. Frank Gehry. Bilbao, Espanya 1997.

Cadascuna de les avantguardes o “ismes” que acabem de veure té unes característiques com a base, estiguin redactades en un manifest o no, i entre elles es barregen i s’influencien, suprimint límits exigents i exactes.

Com es veurà a continuació, alguns noms d’arquitectes es repeteixen en varis corrents, fet que d’alguna manera explica com els diferents estils, autors i obres, es mesclen entre ells.

(MOVIMENT MODERN. El funcionalisme)

Conjuntament amb les avantguardes, apareix el moviment modern⁵, a partir del culte a la màquina i de la planificació urbanística, degut a l’evolució que va significar la industrialització. I en el context d’aquest nou moviment va sorgir el funcionalisme racionalista, corrent arquitectònic que té com a màxima: “la forma segueix la funció”, lema encunyat per l’arquitecte Louis Sullivan, el qual es va preocupar més per les necessitats i la comoditat dels seus propietaris que per la bellesa estètica. Els altres dos principals pilars són: “la puresa de la forma” i la “veritat dels materials”.

El funcionalisme presenta formes tècniques emparentades amb les de les màquines, cosa lògica ja que estem parlant d’un moviment molt lligat al procés industrial. A més, s’ha d’adaptar a un seguit de plantejaments higienistes, adreçats a proporcionar l’adequada il·luminació, ventilació i orientació als habitatges.

Com a exemple del funcionalisme destaca l’Escola de la Bauhaus. La Bauhaus (“casa de la construcció”) va ser una escola de disseny, art i arquitectura fundada el 1919 per Walter Gropius a Weimar (Alemanya) i tancada per nazis l’any 1933. L’estil de la Bauhaus es va caracteritzar per l’absència d’ornamentació en els dissenys i per l’harmonia entre funció i mitjans artístics i tècnics de la construcció. Dins d’aquesta escola trobem les propostes dels arquitectes Walter Gropius i Mies van der Rohe, els quals van construir edificis sense ornamentació i pensats clarament per ser útils.

Un altre arquitecte funcionalista és Le Corbusier, que plantejava els seus habitatges com a *machine à habiter* (màquina per viure). La seva tasca es distingeix per haver reduït les

⁵ Moviment modern: és sinònim de modernisme, però no s’ha de confondre amb el Modernisme català. També cal distingir-lo del concepte d’arquitectura moderna, que engloba les construccions de tota l’Època Moderna.

formes arquitectòniques a les més pures i essencials: quadrat i cercle en superfície, i cub i cilindre des del punt de vista volumètric.

També cal destacar l'arquitecte Adolf Loos, considerat un dels precursors del racionalisme arquitectònic. Va ser el pioner del moviment modern que suposava desornamentació i ruptura amb l'historicisme. El 1908 va escriure l'article d'opinió "Ornament i delictes", títol que reflecteix el seu posicionament funcional sense ornaments.

El funcionalisme també va arribar a Catalunya. Principalment va estar promogut pel GATCPAC (Grup d'Artistes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània) durant els anys trenta. El grup es va formar a Barcelona l'any 1929, i els seus principals membres van ser Josep Lluís Sert, Josep Torres i Clavé, Antoni Bonet i Castellana, Raimon Duran i Reynals, Germán Rodríguez Arias, Joan Baptista Subirana i Sixt Illescas i Miroso. Entre les obres més destacables hi figuren el Dispensari Central Antituberculós (1934-1936), de Sert, Torres i Subirana, i la Casa Bloc (1932-1936), dels mateixos autors. A més, Josep Lluís Sert, el membre més destacat del grup, va dissenyar el pavelló espanyol de l'Exposició Universal de París de 1937.

Un clar exemple il·lustratiu del funcionalisme és l'Estil Internacional, un estil dins d'aquest mateix corrent, que promovia una forma "universal" de projectar edificis, sense trets regionals, caracteritzat per les projeccions ortogonals, superfícies llises, pulides i sense cap mena d'ornament.

L'Estil Internacional, que va començar a prendre forma a partir de 1920, va estar impulsat per un petit grup d'arquitectes -exposats a continuació amb les seves obres més representatives-, alguns d'ells europeus, però que es van establir als Estats Units fugint de les guerres mundials.

Com a testimoni més valorat d'aquest estil tenim l'Edifici *Seagram*, construït per l'alemany Mies van der Rohe i situat al *Park Avenue* de Nova York, que té la senzilla forma d'un prisma rectangular desproveït de tota ornamentació. Altres edificis de l'Estil Internacional són la *Villa Savoye* de Le Corbusier, la *Glass House* de Philip Johnson i la seu de l'escola de la Bauhaus a Dessau, dissenyada per Walter Gropius.

L'Estil Internacional també va arribar a Catalunya. Possiblement l'obra més representativa d'aquest estil és el Pavelló Alemany dissenyat per Mies van der Rohe per a l'Exposició Internacional de Barcelona el 1929.

Philip Johnson va formar part de l'Estil Internacional, i hi va deixar una obra molt representativa: la *Glass House*. Aquesta arquitectura funcional a primera impressió és un estil molt distanciat al deconstructivisme, el qual va impulsar el mateix Philip Johnson anys més tard. I és que Johnson era un arquitecte molt plural. Va posar el seu gra de sorra en molts moviments i tendències.

En el cas de la seva representació del deconstructivisme, Johnson va projectar la *Gate House* (1995), l'últim d'una sèrie de projectes (entre ells la *Glass House*, representant l'Estil Internacional) ubicats al jardí de la seva finca de New Canaan que serveixen de mostra i permeten comprovar la seva pluralitat.

↑ Glass House (representació de l'Estil Internacional). Philip Johnson 1949.

↓ Gate House (representació del deconstructivisme). Philip Johnson 1995.

Johnson va voler impulsar el deconstructivisme, avorrit d'una arquitectura lineal massa monòtona.

Dies abans del seu norantè aniversari, en una entrevista (per EL PAÍS) a Madrid (06/05/96) va dir el següent:

“ Sóc alumne de Mies van der Rohe, de les seves estructures lineals, però a Estats Units, en els últims 20 anys, ens hem avorrit molt amb les caixes negres cúbiques. No hi ha sentit del moviment. [...] Intentem fer volar a edificis amb corbes, volem prohibir l'angle recte. ”

Davant de ciutats avorrides, Philip Johnson proposa col·locar senyals que identifiquin els llocs i orientin als ciutadans. Marques “per cridar l'atenció”.

Provablement aquestes idees el van animar a impulsar l'exhibició del MoMA l'any 1988, l'exhibició de l'arquitectura del trencament, l'exhibició del deconstructivisme.

Del funcionalisme també en va derivar l'arquitectura orgànica, que promou l'harmonia entre l'hàbitat humà i el món natural. Va estar impulsat fonamentalment per arquitectes escandinaus de les dècades de 1930 i 1940, i sobretot per l'arquitecte americà Frank Lloyd Wright, de qui en destaca la casa *Fallingwater* (la casa de la cascada), acabada l'any 1939.

Durant els anys cinquanta apareixen arquitectes influïts pel funcionalisme, però que comencen a allunyar-se d'ell, com és el cas de Jørn Utzon, autor de la impactant Òpera de Sydney (1957-1973). També destaca l'edifici del Guggenheim de Nova York (1959), de Frank Lloyd Wright, que abandona les rectes racionalistes tant utilitzades els anys anteriors.

(POSTMODERNISME)

A partir de la segona meitat del segle XIX va sorgir el postmodernisme, oposant-se al moviment modern, amb la intenció de recuperar els valors tradicionals i l'ornamentació.

En l'arquitectura postmoderna s'inclouen elements de formes històriques (d'estil clàssic o barroc) com columnes, capitells i arcs, però incloent-hi un efecte irònic, que s'aconsegueix amb la utilització de materials moderns i colors brillants, o fins i tot amb detalls incongruents i estils híbrids; és una arquitectura molt diversa.

La frase "la forma segueix la funció", els postmodernistes la van derivar a "la forma segueix el fracàs", argumentant que les formes creades sense una tradició que les recolzi condueixen a la pèrdua de valor de l'arquitectura.

Entre els arquitectes més representatius de l'arquitectura postmoderna trobem a Michael Graves, Robert Venturi i Ricardo Bofill. D'aquest últim, barceloní, en destaca l'edifici del Teatre Nacional de Catalunya (Barcelona, 1991-1996). El TNC és un bon exemple de postmodernisme, ja que il·lustra la principal característica del retorn a la tradició; està inspirat en un temple clàssic, tal com demostren a primera vista les vint-i-sis grans columnes que acullen un cos tancat de vidre. L'interior també juga amb el clàssic i el modern, i incorpora decoració feta en fusta, tant per millorar l'acústica com per aconseguir un espai acollidor per a l'espectador.

– Teatre Nacional de Catalunya. Ricardo Bofill. Barcelona, Espanya 1996.

(Interacció entre moviment modern i postmodern)

Entre els objectius del modernisme, postmodernisme i deconstructivisme hi ha similituds comunes, però també grans diferències i intencions oposades.

A partir de la segona meitat del segle XIX, com hem vist, van sorgir els postmodernistes, allunyant-se del moviment modern, ja que consideraven que promovia la defunció de l'expressió artística de l'arquitectura. Durant els anys setanta apareixerien els arquitectes deconstructivistes, que també s'oposen a la monotonia del moviment modern, però alhora, es distancien del postmodernisme, rebutjant l'historicisme i ornamentació clàssica típicament postmoderna, i retornen a l'el·lisió d'ornaments decoratius, tal com feia el moviment modern.

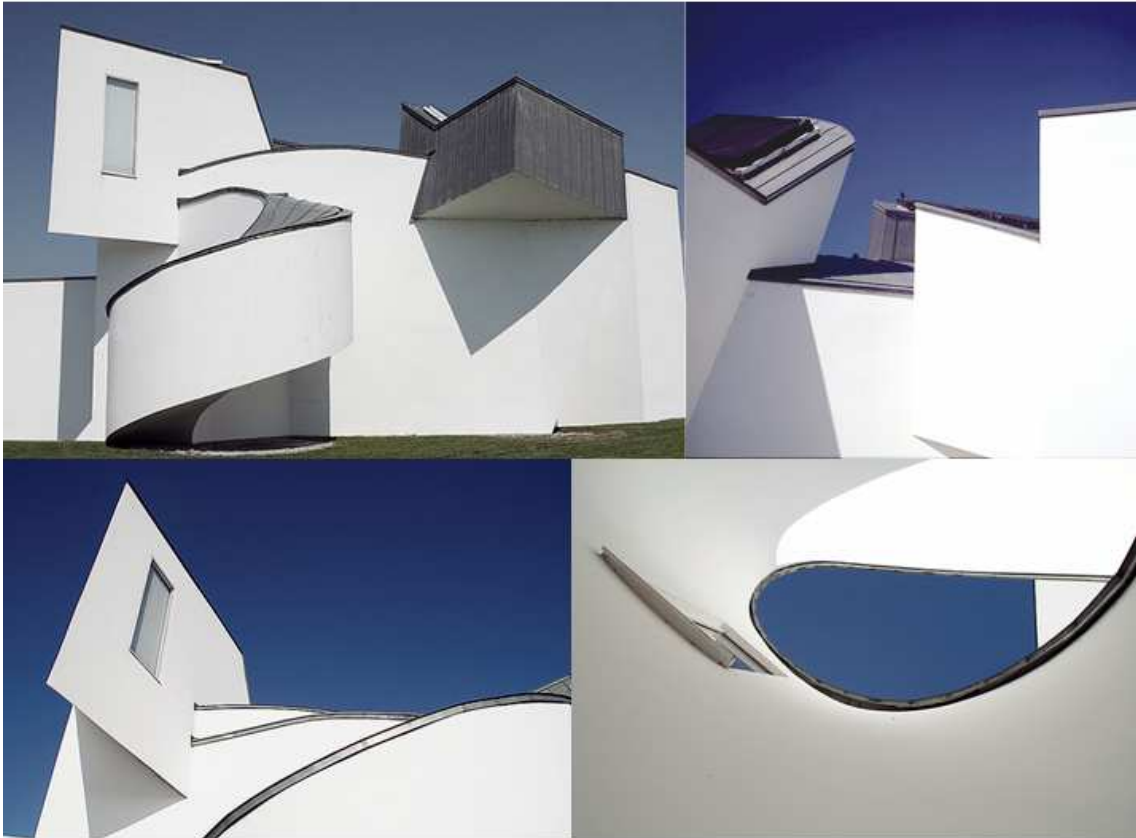
El deconstructivisme s'oposa al funcionalisme modernista, i alhora també s'allunya del postmodernisme. Però d'alguna manera es considera la continuació del moviment modern en una altra època, tot i que rebutjant la regla de “la forma segueix la funció”, ja que com va escriure Wigley:

“ El punt comú dels arquitectes deconstructivistes és com pertorben la nostra manera de pensar sobre la forma, construint edificis inquietants que exploten el potencial desconegut del modernisme. ”

Mark WIGLEY, extret de “*Deconstructivist Architecture*”

I aquest potencial desconegut del modernisme es traduirà en la sensació que provoca la transgressió deconstructivista.

Per entendre millor aquest comentari de Wigley proposo un exemple il·lustratiu: el *Vitra Design Museum* de Frank Gehry. Aquest edifici parteix d'un cub blanc sense ornamentació, típic modernista, i el “deconstrueix”, emprant geometries i formes com fragmentacions, plecs i distorsions. Aquesta “deconstrucció” s'oposa als aspectes funcionals de la simplicitat modernista, a la vegada que el prèn d'inspiració.

– Vitra Design Museum. Frank Gehry. Weil am Rhein, Alemanya 1989.

Com hem anat veient, el lema que resumia el moviment modern era “la forma segueix la funció”, al qual els postmodernistes el van criticar com a “la forma segueix el fracàs”. Els deconstructivistes en canvi, quedaran units per una actitud de “la forma segueix la fantasia”.

(LES NOVES TENDÈNCIES)

A partir dels anys setanta, va començar a sorgir una arquitectura molt plural, però generalment caracteritzada per tres principis: un cert sentit escultòric, composicions variades i dispersió de l'espai en diferents unitats i, per últim, la utilització massiva d'elements relacionats amb la tecnologia. Aquesta nova arquitectura, encara sense unes divisions establertes, conté dos grups generalitzats: el *High-Tech* i el deconstructivisme.

El *High-Tech*, tendència paral·lela al deconstructivisme, valora per damunt d'altres factors l'exhibició dels components tecnològics de l'edifici. El primer edifici en aquest gènere va ser el Centre Pompidou de París (1977), de Renzo Piano i Richard Rogers. Va significar un edifici molt peculiar amb una estructura innovadora, que incloïa elements volcats cap a l'exterior; escales, ascensors, tuberies, vigues i estructures d'acer es mostren als visitants formant un espectacular laberint de colors (cada color representa una funció: el blau per exemple identifica al sistema de climatització, el verd a les instal·lacions de l'aigua, i el groc les elèctriques); fins i tot ha estat comparat amb una refineria de petroli pel seu aspecte.

Richard Rogers també va dissenyar l'edifici *Hesperia Tower*, situat a l'Hospitalet de Llobregat, que recorda l'aspecte d'altres obres seves com el Centre Pompidou de París.

El *High-Tech* ha anat evolucionant amb les noves tecnologies, i actualment aquest tipus d'edificis tendeixen a realitzar els tancaments de murs amb vidres reflectants, amb el que es potencia un aspecte brillant i agressiu d'alta tecnologia moderna. Aquest tret el representa molt bé l'edifici *Swiss Re*, de Norman Foster (Londres, Regne Unit 2004).

Dins del context actual, a part de l'evolució de l'arquitectura, els dos altres factors més importants del sorgiment del deconstructivisme són els programes CAD i l'interès per l'arquitectura amb un cert sentit escultòric.

DISSENY ASSISTIT PER ORDINADOR (CAD)

S'ha de remarcar la gran ajuda que va representar l'ordinador per materialitzar l'objecte arquitectònic deconstructivista. Com que principalment es basa en deformacions de superfícies, apart del modelatge de maquetes, possiblement l'evolució dels programes de disseny assistit per ordinador CAD en 3D (de l'anglès *Computer Assisted Design*) ha donat ales a aquesta tendència. D'aquesta manera, el deconstructivisme ha trobat l'eina perfecta per plasmar les seves idees, ja que representar-les sense informàtica era molt més costós. Apart, també ha servit per calcular més fàcilment les estructures necessàries per aguantar l'edifici, l'impacte mediambiental i els costos totals.

Així, tant el disseny assistit per ordinador com les noves tècniques en construcció han obert noves portes a l'arquitectura a partir dels avenços tecnològics.

SENTIT ESCULTÒRIC

Principalment “trobem deconstructivisme” en projectes com museus, centres culturals, oficines, seus d'empreses, hotels, universitats, centres comercials, estadis, palaus de congressos, estacions... Aquestes construccions estan majoritàriament promogudes per grans empreses i administracions públiques, que es poden permetre els alts costos del deconstructivisme. Les grans empreses volen representar el seu poder amb l'alçària dels edificis, les innovacions tecnològiques i el seu disseny, per tal de marcar tendència i ser ràpidament identificades. Les administracions públiques guien els seus objectius a revitalitzar zones “deprimides” dins d'una ciutat.

Aquestes intencions permeten al deconstructivisme entrar en acció i desenvolupar les seves característiques físiques, que aproximen l'edifici a l'escultura, i difícilment passarà desapercebut. I, precisament, la fàcil identificació de l'edifici escultòric permetrà una ràpida relació amb l'empresa o institució. Això es tradueix en una bona publicitat i representació, cosa que en part ha activat i impulsat el desenvolupament del deconstructivisme.

“DECONSTRUCCIÓ” I DESCONSTRUCCIÓ

Originàriament, alguns dels arquitectes reunits al MoMA estaven influïts per les idees de la teoria de la desconstrucció⁶ del filòsof Jacques Derrida. Per exemple, durant la fase de projecte del Parc de *La Villette*, Derrida va treballar conjuntament amb els arquitectes Peter Eisenman, que va mantenir una amistat amb ell, i Bernard Tschumi, que coneixia les seves teories filosòfiques d’aprop.

Per part de crítics, historiadors i filòsofs es va plantejar reiteradament el paral·lelisme entre aquesta filosofia i arquitectura amb el mateix nom⁷, però tal com els organitzadors de l’exposició Johnson i Wigley van argumentar, l’arquitectura deconstructivista no deriva de les teories de Derrida. Els arquitectes agrupats a l’exposició de Nova York ja treballaven en la mateixa línia des d’abans de conèixer la filosofia de la desconstrucció, i no tots els set arquitectes havien estat interessats en aquesta filosofia.

Moltes informacions (sobretot webs i blogs) insisteixen en que aquesta arquitectura es basa en la desconstrucció de Derrida, però els organitzadors de l’exposició van negar la desconstrucció com a base de l’arquitectura deconstructivista. Mark Wilgey va exposar que els projectes arquitectònics mostrats no derivaven de la modalitat filosòfica contemporània anomenada desconstrucció, ni en defensaven la teoria.

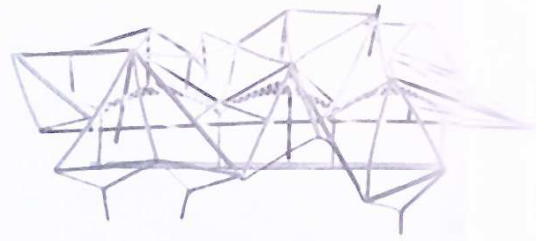
⁶ La desconstrucció és un mètode d’anàlisi textual de la filosofia contemporània que consisteix a invertir el procés de construcció d’un text. Es va popularitzar gràcies al filòsof francès Jacques Derrida (1930-2004), que va ampliar el terme creat per Martin Heidegger.

“Desconstruir un text era treure a la llum lògiques conflictives de sentit i significació, amb l’objectiu de mostrar que el text mai significava el que deia o mai deia el que significava.”

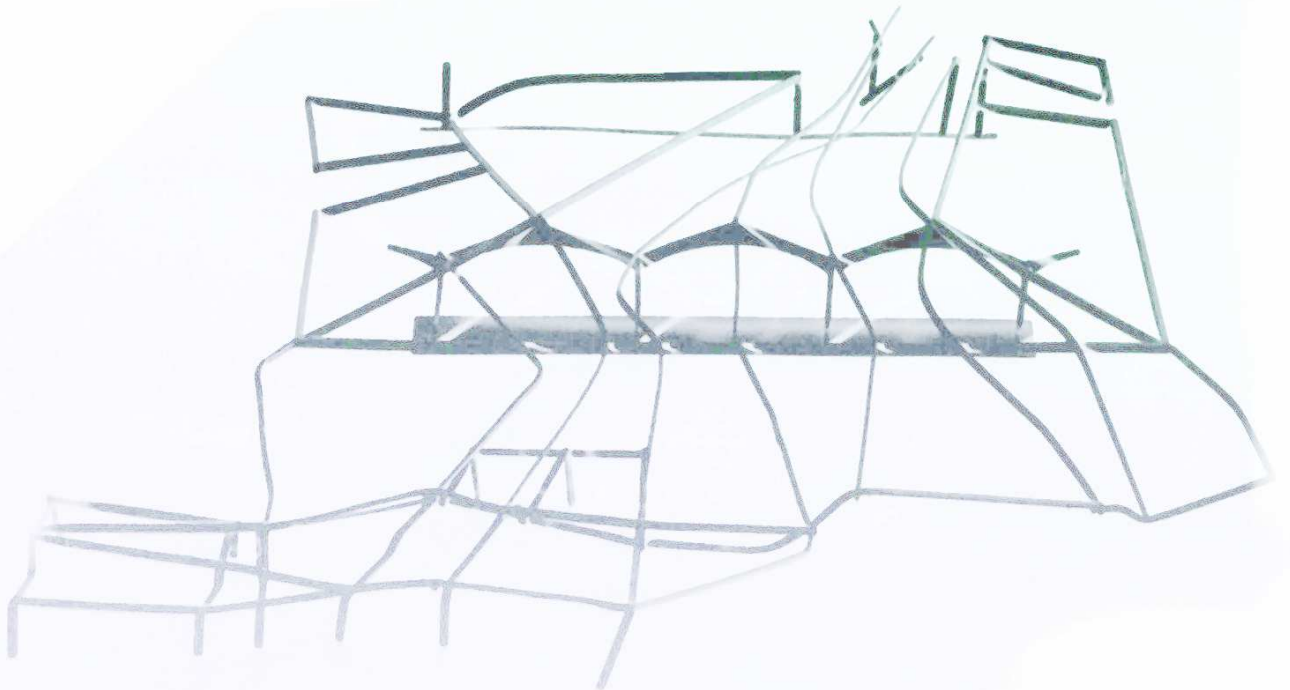
Jacques DERRIDA

⁷ La paraula deconstructivisme va sorgir en anglès: *deconstructivism*, i és sinònim de *deconstruction architecture*. Per tant, comparteix nom amb la teoria de la *deconstruction* de Derrida, desconstrucció en català.

Capítol II

LA PROXIMITAT I L'EXPANSIÓ DEL DECONSTRUCTIVISME

Un dels objectius d'aquest treball és analitzar l'expansió i la proximitat del deconstructivisme.

Des de l'exposició del 1988 fins ara, els arquitectes que es van considerar deconstructivistes han seguit la seva pròpia direcció. No tenen bases estrictes ni normes a seguir, són lliures, i possiblement els seus projectes recents s'allunyen considerablement de l'estètica dels projectes exhibits al MoMA de Nova York. Però, tot i seguir trajectòries individuals, moltes de les seves obres segueixen sent deconstructivistes; segueixen aquesta nova direcció en arquitectura que agrupa projectes amb unes formes i composicions que aproximen l'edifici a l'escultura, transmetent sensacions inquietants.

El deconstructivisme és lliure, no té uns límits estrictes, i tal com va exposar el seu principal impulsor, no és un grup de set arquitectes. A partir d'aquí, personalment considero que els edificis deconstructivistes no són exclusius de set persones, i pretenc argumentar que és una arquitectura extesa a més autors contemporanis.

A més, no és una "tendència" totalment establerta, sinó una agrupació de composicions i sensacions arquitectòniques. Aprofitant aquesta idea pretenc impulsar la seva identificació, a partir de la comprovació de l'expansió dels trets deconstructivistes.

Per demostrar aquesta extensió i la proximitat del deconstructivisme, centro el punt de mira a Barcelona. Barcelona és una gran ciutat mediterrània, provablement la ciutat que agrupa més diversitat cultural de Catalunya. D'entre tots els seus edificis, n'hi ha que personalment els consideraria deconstructivistes.

No pretenc etiquetar autors o projectes com a deconstructivistes, però vull exposar descripcions per tal de demostrar la localització de similituds amb aquesta arquitectura, i comprovar que sense basar-se en un manifest o unes pautes concretes, dins el context contemporani apareixen obres que s'aproximen al deconstructivisme.

EL DECONSTRUCTIVISME A BARCELONA

A continuació s'exposa el possible deconstructivisme a la ciutat de Barcelona, a partir d'imatges i breus descripcions dels detalls deconstructivistes de cada projecte.

TORRE DEL GAS

Seu central de Gas Natural
Enric Miralles, Benedetta Tagliabue
1999-2006

La Torre del Gas es descompon en quatre cossos acoblats que poden recordar el recurs de la macla. El primer bloc és una torre de vint pisos que proporciona a l'edifici la verticalitat d'una torre d'oficines. El segon és un element baix i allargat que s'estén en direcció al mar. El tercer és segurament l'element més espectacular: un gran voladís que dibuixa una enorme porta que s'obre cap al barri de la Barceloneta. Aquest volum provoca una certa sensació d'instabilitat, degut al seu gran tamany i altura. Per últim, el quart element es tracta d'un braç que representa la forma d'una cascada.

NOU MERCAT DE SANTA CATERINA

Enric Miralles, Benedetta Tagliabue
1998-2003

L'indret on s'alça aquest mercat és el resultat de la superposició d'edificacions que arrenquen des de l'edat del bronze. El nom de Santa Caterina vé donat pel convent que hi havia situat en el mateix espai anys abans.

El projecte es planteja a partir de la superposició entre el vell i el nou, establint una contunitat amb les superposicions històriques. Així sorgeix la idea de dissenyar la nova coberta, que se superposa a la vella construcció perimetral. D'aquesta coberta en destaca la seva impactant forma plegada, decorada amb mosaics hexagonals de colors. L'estructura de la coberta, basada en un principi estructural de fragilitat estable, recorda clarament alguns trets deconstructivistes.

→ Torre del Gas. Enric Miralles, Benedetta Tagliabue. Barcelona 2006.

→ Nou Mercat de Santa Caterina. Enric Miralles, Benedetta Tagliabue. Barcelona 2003.

NOU MERCAT DE LA BARCELONETA

Reforma i ampliació de l'antic mercat
Josep Miàs
2002-2007

El nou Mercat de la Barceloneta utilitza els mateixos perfils que formaven la vella estructura, però incorpora uns cossos afegits a la perifèria que li donen un aspecte de fragmentació i un cert joc amb inclinacions.

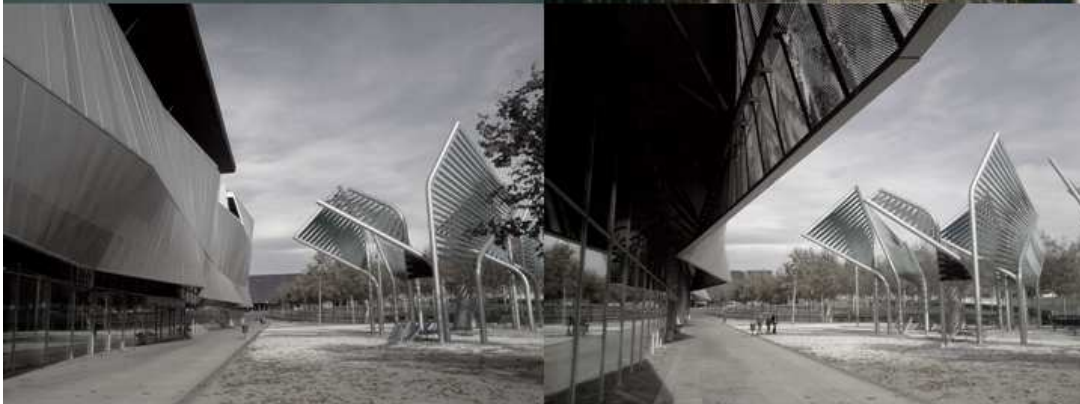
L'obra conserva l'estructura original de ferro, però l'aspecte de la coberta no té res a veure amb l'antic edifici, ja que imposa formes impactants i atrevides, conjugant línies rectes amb elements de curvatures i pendents doblegats, que li atorguen un gran dinamisme.

CENTRE DE CONVENCIONS INTERNACIONAL DE BARCELONA (CCIB)

Fòrum 2004
Josep Lluís Mateo
2000-2004

Aquest edifici és una gran estructura metàl·lica recoberta d'una superfície desigual i ondulant que fa de coberta. Aquest element que envolta el Centre és el tret més impactant de la construcció, i descriu una superfície doblegada, deformada, que transmet la idea de dinamisme.

La façana del CCIB que mira al mar va acompanyada d'unes escultures en forma de pèrgoles, també doblegades, que remarquen les formes distorsionades i transmeten un efecte dinàmic.

↑ Nou Mercat de la Barceloneta. Josep Miàs. Barcelona 2007.

↓ CCIB. Josep Lluís Mateo. Barcelona 2004.

EDIFICI FÒRUM

Fòrum de les Cultures 2004
Jacques Hergoz, Pierre de Meuron
2001-2004

L'edifici Fòrum té la forma d'un immens triangle equilàter (de 180 metres de costat) de color blau. Es tracta d'una estructura que queda "suspesa" sobre volums quadrangulars que queden petits en comparació al gran tamany de l'edifici. Aquest tret li proporciona una sensació d'instabilitat i alhora de flotabilitat, ja que les columnes que suporten l'estructura queden minimitzades visualment.

El triangle blau està perforat per nombrosos patis de llum, de formes irregulars, que amb les seves inclinacions i els recobriments de metall, creen un joc de llums i formes.

BIBLIOTECA PÚBLICA JAUME FUSTER

Josep Llinàs, Joan Vera
2001-2005

El projecte proposa una forma complexa com a resposta a un indret amb gran barreja d'interferències urbanes. La biblioteca, formada per diferents espais de formes irregulars, juga amb inclinacions i replecs de diferents volums i materials, creant així les distorsions que caracteritzen l'edifici.

Entre altres projectes de Josep Llinàs, en la Biblioteca de la Vila de Gràcia i en l'illa de cases Fort Pienc, també s'hi poden observar petits detalls semblants als deconstructivistes, com les lleus deformacions de les façanes d'aquestes dues obres.

↑ Edifici Fòrum. Jacques Hergoz, Pierre de Meuron. Barcelona 2004.

↓ Biblioteca Pública Jaume Fuster. Josep Llinàs, Joan Vera. Barcelona 2005.

ILLA DEL MAR i PARC DIAGONAL MAR

Illa del Mar: edifici d'habitatges
Jorge Muñoz, Enrique Albin
2007

Parc Diagonal Mar
Enric Miralles, Benedetta Tagliabue
1995 - 2002

Amb aquest edifici d'habitatges no es pot parlar d'una gran "deconstrucció", però la seva fisonomia externa sinuosament es va girant, distorsionant, creant replecs i provocant dinamisme, segurament imitant les onades del mar.

El complex residencial Illa del Mar queda emmarcat dins l'espai del Parc Diagonal Mar. Aquest parc, obra d'Enric Miralles i Benedetta Tagliabue, és un gran parc que s'allarga i que relaciona l'avinguda Diagonal amb la platja. El seu espai està organitzat seguint una sèrie de camins que s'assemblen a les branques d'un arbre ramificat en totes direccions. El parc conté nombrosos vasos de ceràmica que recreen formes plegades, igual que els bancs Lungomares. Tot aquest entorn queda unificat per unes estructures plegades en forma de tuberia que recorren el parc.

HOTEL SUITES AVENUE i LES TORRES FIRA

Toyo Ito
2009

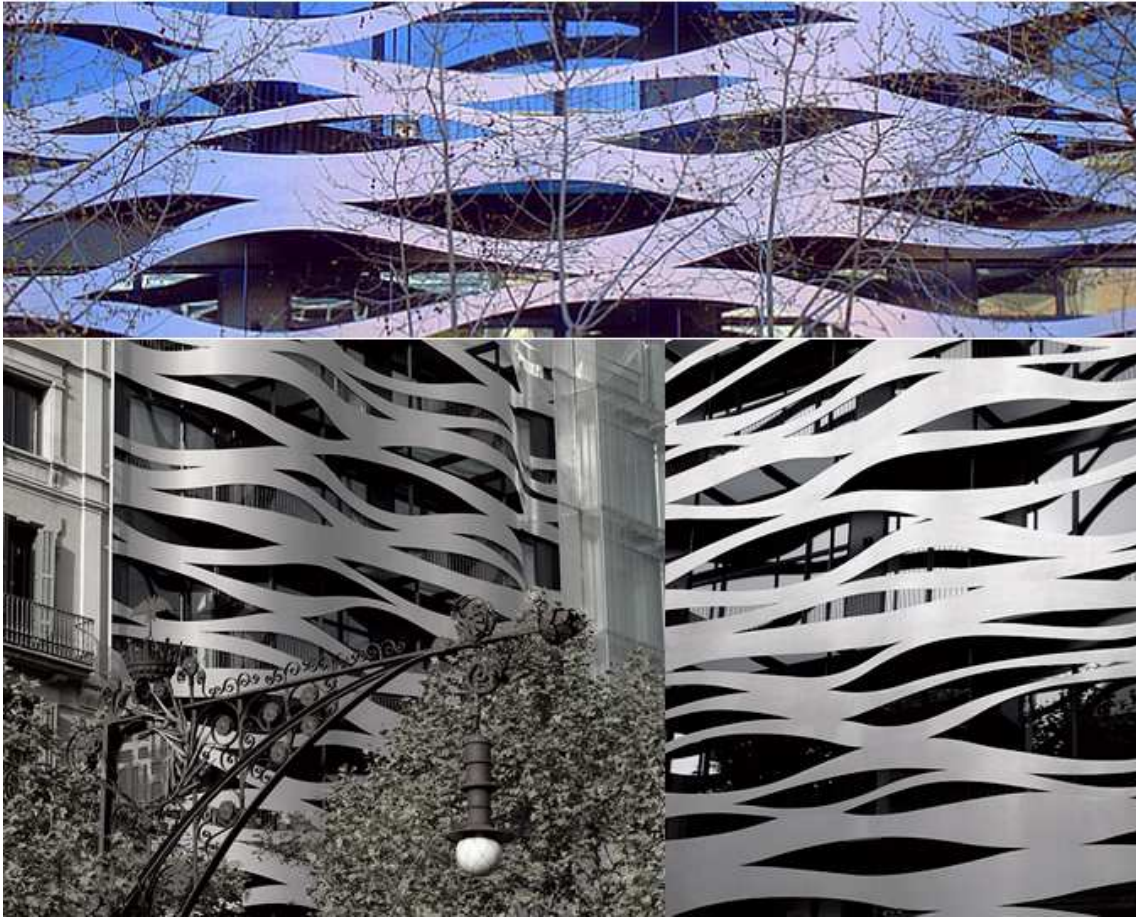
La façana d'aquest edifici és l'element que el fa característic. Aquesta, pren la forma d'una superfície llisa de color blanc que ha estat "retallada", i que recrea formes plegades. Toyo Ito, arquitecte coreà, dissenya aquesta façana prenent inspiració d'un edifici emblemàtic que hi ha a escassos metres d'aquest, la Casa Milà de Gaudí.

Toyo Ito també és l'autor de les Torres Fira, situades a l'Hospitalet de Llobregat. Una d'elles, pot ser interpretada com un cilindre "deconstruït", distorsionat i manipulat, que augmenta el seu tamany amb l'altura. La seva forma irregular, està recoberta de línies vermelles que envolten l'estructura, creant un efecte de gir. Les obertures de les finestres no estan alineades, i aquest tret encara li proporciona més dinamisme a l'edifici. La segona torre, que té la forma d'un prisma quadrangular, destaca per la figura que "conté" en el seu interior, també de color vermell, que s'escapa a l'exterior i queda tallada. Aquest element sembla que s'estiri verticalment, com alguns projectes de Zaha Hadid, descrivint una forma arrodonida i sinuosa.

↑ Illa del Mar. Jorge Muñoz, Enrique Albin. Barcelona 2007.

↓ Parc Diagonal Mar. Enric Miralles, Benedetta Tagliabue. Barcelona 2002.

↑ Hotel Suites Avenue. Toyo Ito. Barcelona 2009.

↓ Torres Fira. Toyo Ito. L'Hospitalet de Llobregat 2009.

Un altre arquitecte amb dissenys propers al deconstructivisme és Manuel Bailo, a qui he entrevistat per tal de conèixer el seu punt vista sobre aquesta arquitectura.

ENTREVISTA A MANUEL BAILO

Manuel Bailo i Esteve va néixer l'any 1965 a Igualada.

És arquitecte per l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona (ETSAB-UPC). Va cursar el doctorat "El sentit de l'arquitectura moderna", i el màster "La gran escala", i ara prepara la Tesi Doctoral "Urbanisme transitori?". Ha sigut professor en diverses escoles com l'ETSAB, i actualment dóna classes a la *Washington University* de Saint Louis.

Associat amb la tarragonina Rosa Rull i Bertran, dirigeix el taller de disseny ADD+Arquitectura.

Entre els seus projectes trobem per exemple l'Arxiu Històric Comarcal del Pendès, que dibuixa una clara torsió que imita les branques de les vinyes. En l'Hotel Ciutat Igualada hi veiem asimetries i figures irregulars i fraccionades. El disseny de l'escala de l'Ajuntament de Manresa també és irregular i crea formes inclinades. L'escola Infantil a Creixell, un edifici de formes irregulars que reposa sobre columnes inclinades, simula ingravidesa i flotabilitat. I el pavelló "aigua compartida" de l'Expo Saragossa 2008 té similituds amb obres de la Coop Himmelb(l)au.

A continuació s'afegeixen les preguntes de l'entrevista a Manuel Bailo que tenen més relació amb les formes i emocions del deconstructivisme i la confluència entre moviments.

Què opina sobre el disseny i la llibertat que ofereixen les formes i composicions dels edificis deconstructivistes?

El que està bé és no tenir cap prejudici respecte les formes, en el sentit que hi ha una llibertat per escollir un sistema formal oportú pel projecte que s'està fent. M'interessa com a llibertat de no tenir cap prejudici. Però no em sembla bé quan es converteix en un recurs formal repetitiu i personal, capritxós; trobo que deixa de ser interessant. Que potser és el que passa amb els arquitectes deconstructivistes com Zaha Hadid i Frank Gehry, que al final es converteixen en una marca. Se'ls demana una resposta a la capacitat formal que tenen, i acaba sent un recurs repetitiu que deixa de ser interessant. Jo crec que és una resposta formal absolutament lliure. Quan es converteix en una cosa repetitiva es contradiu amb el seu propi origen i deixa de ser interessant.

Creu que es podrien agrupar els arquitectes contemporanis en moviments o tendències?

Hi ha grups, hi ha maneres d'entendre l'arquitectura. Diguem-ne grups o estils; sí que existeixen. Han sortit imaginats per algun creador que ha sigut capaç de convertir una sèrie de dubtes en una manera de produir, i a partir d'aquí es generen grups.

Com definiria l'estil dels seus projectes?

No tenim un estil, tot i que això pot ser un error en el moment en el que vivim, ja que el moment actual necessita que tinguis una marca, ser capaç de donar un missatge molt clar. Els deconstructivistes tenen un estil convertit en marca, però alhora es converteix en una solució repetitiva. No poden deixar de fer el que fan sempre. Però és una resposta completament contemporània a la que demana el mercat. Nosaltres no sabem reconèixer un propi estil. Tenir un estil no és fàcil, però acaba sent un problema.

Els arquitectes, acostumen a buscar inspiració en diferents moviments?

Quan un moviment t'arriba a impressionar, a emocionar, és quan te l'apropies. I d'alguna manera el saps transformar, interpretar, manipular.

La cultura serveix per anar-te nodrint d'una sèrie d'inquietuds que tu tens, i el que fas és anar seleccionant i sumant moviments, i vas construint la teva manera de fer les coses.

Com creu que s'ha originat l'arquitectura deconstructivista? Amb quins motius?

Un bon projecte ha de ser emotiu. Estic convençut que Philip Johnson i Mark Wigley seleccionaven projectes deconstructivistes, que eren projectes que originàriament estaven pensats així perquè d'alguna manera sentien que aquella formalització els hi responia a una certa emoció, i els seus arguments personals devien tenir per formalitzar-los d'aquesta manera.

Jo crec que volent buscar unes emocions, sorgeixen aquestes formes. Un projecte ha de ser capaç de donar resposta a una sèrie de preguntes i inquietuds, i alhora ser capaç d'emocionar.

Suposo que en el cas d'aquests projectes, aquests arquitectes arribaven a resultats, sense una voluntat inicial de produir una geometria complexa, sinó que era un resultat. Jo crec que si s'entén com a resultat, no com a criteri determinat, llavors és interessant. Però mai pensat abans que res.

Posteriorment s'ha convertit en un segell, i aquests arquitectes ja es veuen obligats a donar aquesta resposta, però originàriament jo crec que donaven aquestes formes com a respostes personals a una sèrie d'inquietuds pròpies, i en el fons emotives. Però eren resultats, no solucions predeterminades.

Què en pensa dels edificis com a escultures, pensats per a ser símbols d'una ciutat?

Jo crec que en alguns casos estan molt bé, perquè han sigut capaços de refer tot un teixit urbà en molt males condicions. Crec que són projectes que han sigut un èxit, com és el cas del Museu Guggenheim de Bilbao, clarament en aquest sentit, però això va ser un determinat model. El problema és que d'això se n'ha abusat molt. Quan això es convertiex en una escultura capritxosa i es pensa que serà capaç de refer ciutats i barris, i aquest projecte no té capacitat de relacionar-se o involucrar-se en el sentit social, arquitectònic i antropològic, doncs queda com un pastís, forçat. I llavors és una mica ridícul. No han de fer una marca, han de respectar els contextos. Hi ha hagut casos que han sigut molt capaços de transformacions molt bones, com el Centre Pompidou de París.

Creu que l'arquitectura deconstructivista té futur?

Jo crec que quan es converteix en un caprici formal no té futur. Quan és realment una resposta a un procés i no una solució fàcil, jo crec que sí. Però si és una solució predeterminada i coneguda, una solució fàcil, per mi deixa de tenir interès i s'ha acabat el deconstructivisme.

Els arquitectes deconstructivistes que van formar part de l'exposició del MoMA de Nova York, a l'haver trencat amb l'arquitectura convencional, han agafat molta fama, inclús alguns arquitectes mouen masses de fans. Què en pensa dels "starchitects", estrelles de l'arquitectura?

Són persones molt intel·ligents, capaços de fer una cosa molt difícil, una arquitectura molt impressionant. Jo crec que tenen una carrera molt brillant. Els seus projectes són boníssims. Ara, tot això no deixa de ser una gran càrrega per ells. Gehry no deixa de fer el que ja saps que farà, i és una gran llàstima. Però els seus projectes inicials i tot el que han fet és molt difícil.

És molt fàcil criticar-los, i realment molt poca gent és capaç de fer això. Tenen una carrera a l'esquena espectacular, tenen molt mèrit. La part negativa és que poster deixen d'impactar.

I per acabar, amb quin moviment o estil et quedes al llarg de tota la història?

Més que en els moviments, crec en les emocions, que és el que et forma.

Barcelona, dilluns 4 de gener de 2010.

La localització del deconstructivisme a Barcelona no es limita a unes semblances compositives de determinats arquitectes. Als peus de l'Hotel Arts de Barcelona hi ha una escultura en forma de peix, d'acer inoxidable daurat, que va dissenyar Frank Gehry l'any 1989 en motiu dels Jocs Olímpics del 92. Aquesta escultura va representar l'impacte directe d'un arquitecte deconstructivista a Barcelona, durant els primers anys de l'aparició d'aquesta arquitectura. I, en un futur, hi ha previst un altre projecte de grans dimensions d'aquest mateix arquitecte a la ciutat, i un altre de Zaha Hadid, entre molts d'altres que s'aproximen a l'estètica i sensacions deconstructivistes.

CONCLUSIONS

(dificultats)

El deconstructivisme és un fenomen conegut però amagat. La paraula deconstructivisme o arquitectura deconstructivista es confon erròniament amb el constructivisme rús, i fins i tot amb la demolició o enderrocament d'edificis.

La informació sobre el deconstructivisme és realment escassa, i fins i tot en molts casos confusa, equívoca i contradictòria. Hi ha nombroses webs que consideren el deconstructivisme una escola arquitectònica o un moviment; aquestes definicions són errònies, tal i com es demostra al llarg del primer capítol d'aquest estudi.

Una altra dificultat ha sigut la possibilitat de contactar amb un/a arquitecte/a amb un cert renom i prestigi. Els arquitectes de qui la resposta ha sigut negativa o nul·la són els següents:

Òscar Tusquets, Josep Lluís Mateo, Josep Maria Montaner, Josep Llinàs, Lluís Clotet, Benedetta Tagliabue, Albert de Pineda, Willy Müller, Ricardo Bofill, Dominique Perrault, Jean Nouvel, Norman Foster, Richard Meier i Zaha Hadid.

Agraïxo per tant la resposta i disponibilitat per part de Manuel Bailo, qui em va rebre al seu mateix taller d'arquitectura a Barcelona.

Per últim, un altre factor problemàtic ha sigut la localització d'edificis barcelonins i imatges del constructivisme rús que mantinguéssin similituds amb l'arquitectura deconstructivista. La recerca d'aquests elements es planteja partint d'una immensa ciutat i d'una gran quantitat d'obres constructivistes, i la seva selecció recau en una part subjectiva.

(conclusions finals)

A partir de l'exposició del deconstructivisme (orígens, forma i composició, arrels del deconstructivisme), es pot aproximar el concepte d'arquitectura deconstructivista com a una nova direcció arquitectònica contemporània, o una agrupació de noves estètiques i tendències de l'arquitectura sorgida cap a la dècada dels 80.

A través de l'evolució de l'arquitectura moderna s'ha pogut comprovar que cap corrent sorgeix de sobte, sinó que es generen a partir de nous pensaments i evolucions, i es barregen i s'influencien a la vegada que avancen paral·lelament. I així ho fa el deconstructivisme, que sorgeix interaccionant amb molts altres moviments i estils, i principalment prenent inspiració del constructivisme rus. Els programes CAD i el buscat i valorat sentit escultòric són dos altres factors que han donat ales al deconstructivisme.

Les formes i composicions de l'arquitectura deconstructivista són lliures, tendint a les formes fraccionades, plegades i distorsionades, que creen sensacions com la inestabilitat, flotabilitat i dinamisme. D'aquesta manera, es trenquen els esquemes tradicionals de disseny en arquitectura: ordre, harmonia, estabilitat i unió; conceptes oposats als adjectius deconstructivistes: caos, irregularitat, inestabilitat i fragmentació.

L'exposició del MoMA va ajudar a emergir internacionalment als arquitectes que hi van participar. Fins al punt que reben l'adjectiu d'estrelles de l'arquitectura. Cadascun d'ells té la seva pròpia manera de dissenyar, però entenent la llibertat del deconstructivisme, tots ells hi caben agrupats dins seu.

No és una arquitectura limitada a set persones, sinó que s'ha pogut comprovar que altres arquitectes projecten edificis similars als deconstructivistes, fins i tot a casa nostra i per arquitectes de casa. I pel que fa a la seva continuïtat, molts futurs projectes segueixen aquesta direcció. Per tant, hi cap la possibilitat que el deconstructivisme acabi considerat més que una "agrupació de tendències", i que acabi consolidant un "isme", un nou moviment d'"avantguarda contemporània" amb unes bases normatitzades i plasmades en un manifest.

El deconstructivisme com a exposició va morir el 30 d'agost de 1988. El deconstructivisme com a nova direcció arquitectònica, segueix viu. El deconstructivisme com a moviment, encara ha de néixer; la seva evolució decidirà.

Per posar el punt i final a aquest treball, acompanyo aquesta última conclusió amb el següent vers de Machado.

“ Caminante no hay camino, se hace camino al andar. ”

Antonio MACHADO

BIBLIOGRAFIA

- JOHNSON, Philip. *Deconstructivist Architecture*. Ed. Gustavo Gili, 1988.
- COAC COL·LEGI D'ARQUITECTES DE CATALUNYA. *EMBT Enric Miralles, Benedetta Tagliabue / Work in progress*. COAC Publicacions, Ministerio de Vivienda, Ajuntament de Barcelona, 2004.
- COAC COL·LEGI D'ARQUITECTES DE CATALUNYA. Catalunya. *Guia d'Arquitectura Moderna 1880-2007*. Ed. TRIANGLE.
- CCCB CENTRE DE CULTURA CONTEMPORÀNIA DE BARCELONA. *Barcelona Contemporània 1856-1999*. Institut d'Edicions. Diputació de Barcelona.
- TRIADÓ J. R., PENDÁS M., TRIADÓ X. *Història de l'art*. Ed. Vicens Vives.
- ALSINA, Claudi. *Geometría para turistas*. Ed. Ariel 2009.
- CIRLOT, Lourdes. *Primeras vanguardias artísticas, textos y documentos*. Ed. Labor, 1995.
- MUSEU D'ART CONTEMPORANI DE BARCELONA_ <http://www.macba.es>
- MOMA: THE MUSEUM OF MODERN ART _ <http://www.moma.org>
- WIKIARQUITECTURA_ <http://www.wikiarquitectura.com>
- VIQUIPÈDIA_ <http://www.wikipedia.org>
- MONOGRAFIA: DECONSTRUCTIVISMO_
<http://arq-puch.blogspot.com/2009/07/exposicion-moma-1988-deconstructivist.html>
- EL PAÍS_
http://www.elpais.com/articulo/cultura/JOHNSON/_PHILIP_/ARQUITECTO/MADRID/arquitecto/Philip/Johnson/partidario/prohibir/angulo/recto/elpepicul/19960507elpepicul_10/Tes
- EL PODER DE LA PALABRA_ <http://www.epdlp.com/>
- ARQHYS ARCHITECTS SITE_ <http://www.arqhys.com>
- PROYECTO ASISTIDO_ <http://www.proyectoasistido.com>
<http://philipjohnsonglasshouse.org>
- RUTA DEL DISSENY BCN_ <http://www.rutadisseny.com>
- AJUNTAMENT DE BARCELONA_ <http://www.bcn.cat>
- ARQUITECTURA_ <http://www.arquitectura.com>
- ARQUITECTUBA_ <http://www.arquitectuba.com.ar>
- OMA_ <http://www.oma.eu>
- STUDIO DANIEL LIBESKIND_ <http://www.daniel-libeskind.com>

- EISENMAN ARCHITECTS_ <http://www.eisenmanarchitects.com>
- BERNARD TSCHUMI ARCHITECTS_ <http://www.tschumi.com>
- ZAHA HADID ARCHITECTS_ <http://www.zaha-hadid.com>
- COOP HIMMELB(L)AU_ <http://www.coop-himmelblau.at>
- GHERY PARTNERS_ <http://www.foga.com>
- TOYO ITO ARCHITECT_ <http://www.toyo-ito.com>
- JEAN NOUVEL - ATELIERS_ <http://www.jeannouvel.com>
- ADD+ARQUITECTURA_ <http://www.addarquitectura.net>
- EMBT ARQUITECTES ASSOCIATS_ <http://www.mirallestagliabue.com>
- MUÑOZ + ALBIN Architecture and performing, inc_ www.munozalbin.com
- COL·LEGI D'ARQUITECTES DE CATALUNYA COAC_ <http://www.coac.net>
- FLICKR_ <http://www.flickr.com>
- GOOGLE_ <http://images.google.cat>
- PANORAMIO_ <http://www.panoramio.com>
- IMATGES PRÒPIES. Portada: DISSENY PROPI

ANNEX

Localització dels edificis visitats:

→ TORRE DEL GAS

Pg. Marítim de la Barceloneta, 15, Barcelona.

→ NOU MERCAT DE SANTA CATERINA

Av. Francesc Cambó, 16, Barcelona.

→ NOU MERCAT DE LA BARCELONETA

Pl. Poeta Boscà s/n, Barcelona.

→ CENTRE DE CONVENCIONS INTERNACIONAL DE BARCELONA (CCIB)

Rambla de Prim 1-17, Barcelona.

→ EDIFICI FÒRUM

Rambla de Prim, 2-4, Barcelona.

→ ILLA DEL MAR i PARC DIAGONAL MAR

Pg. Marítim de la Barceloneta, 15, Barcelona.

→ BIBLIOTECA PÚBLICA JAUME FUSTER

Pl. Lesseps, 20-22, Barcelona.

→ HOTEL SUITES AVENUE

Passeig de Gràcia 83. Barcelona.

→ BIBLIOTECA PÚBLICA VILA DE GRÀCIA

C/ Torrent de l'Olla, 104. Barcelona.

→ TORRE AGBAR

Av. Diagonal, 209-211. Barcelona

→ ESCULTURA GEHRY

Av. Litoral de Mar, 12-14. Barcelona.

→ MACBA

Pl. Dels Àngels 1. Barcelona.

→ ILLA DE CASES FORT PIENC

C/ Ribes, 12-18 (Pl. Fort Pienc)

C/ Sardenya, 101-147. Barcelona

→ ILLA DE LA LLUM

C/ Selva de Mar 2, parc de Diagonal Mar. Barcelona.

